ГӘЗЕТДӘ ХӘБӘР

Хәбәр илкин гәзет жанрларындан биридир. О, мәтбуатла биркә јаранмыш, инкишаф етмиш, заман кечдикчә мәтбуат сәһифәләриндә онун форма вә мәзмуну зәнкинләшмишдир. Мәтбуатын өзүнүн мејдана кәлмәси дә демәк олар ки, өлкәләрдә баш верән һадисәләри, рәсми дөвләт хәбәрләрини, тичарәт, һәрби әмәлијјатлар, нәглијјатын һәрәкәти һаггында мә'луматлары билдирмәк, бүтүн бу мәсәләләр барәсиндә хәбәр вермәк зәруријјәтиндән доғмушдур. Һәлә 1606-чы илдә Мидделбургда нәшр едилмәјә башлајан дөрдсәһифәлик һәфтәлик гәзет Авропанын мүхтәлиф өлкәләриндән чохлу игтисади, сијаси вә һәрби хәбәр дәрч едирди. 1663-чү илдә Алманијада (Лејпсигдә) дүнјада биринчи күндәлик гәзет — «Лејпсигер Сајтунг» («Лејпсиг гәзети») јаранды. Бу гәзетин сәһифәләриндә рәсми дөвләт мә'луматлары илә јанашы јерли вә харичи хәбәрләрә дә кениш јер верилирди[1].

Русијада илк чап гәзети Биринчи Пјотрун фәрманы илә 1702-чи илин декабр ајындан нәшрә башлајан «Ведомости» гәзети олмушдур. Бу гәзетин илк нөмрәләриндә белә бир үмуми башлыг варды: «Москва дөвләтиндә вә башга әтраф өлкәләрдә баш верән, билмәк вә хатырламаг үчүн әһәмијјәти олан һәрби вә башга ишләр һаггында хәбәрләр»[2]. Башлыгдан да ајдындыр ки, гәзет өлкәдә вә әтрафда баш верән һадисәләр һаггында мә'лумат вермәк үчүн хәбәр жанрындан истифадә етмишдир.

Буржуа өлкәләриндә дөври мәтбуатын сүр'әтли артымы сәнаје капитализминин инкишафы илә билаваситә бағлыдыр. Капитализм феодализми сыхышдырмаг, она гаршы мүбаризә апармаг үчүн башга васитәләрлә јанашы мәтбуатдан да истифадә етмишдир.

---

[1] Бах: Л. С а л о м о н. «Үмумдүнја мәтбуат тарихи», Санкт-Петербург, 1907-чи ил, сәһ. 36. «Кичик Совет Енсиклопедијасы», 2-чи чилд, Москва, 1934-чү ил, сәһ. 806.

[2] «Рус дөври мәтбуаты (1702—1894-чү илләр)», Москва, 1959-чу ил, сәһ. 14.

Буржуа мәтбуатынын јаранмасы вә кениш јајылмаға башламасы илә әлагәдар олараг гәзетләрдә дәрч олунан хәбәрләрин тематикасы, формалары, мәгсәд вә вәзифәләри дә кет-кедә дәјишмишдир. Бу гәзетләрдә дәрч едилән бүтүн башга јазылар кими хәбәрләр дә өз мәзмуну илә јени синфин — буржуазија синфинин мәнафејинә хидмәт етмиш, онун идеолокијасыны тәблиғ едән васитәјә чеврилмишди.

Буржуа мәтбуатында дикәр гәзет жанрлары кими хәбәр дә зәһмәткешләри алдатмаг, онларын диггәтини күнүн мүһүм сијаси мәсәләләриндән јајындырмаг, күтләләри чәһаләтдә, наданлыгда сахламаг, онларын зеһнини чәфәнкијатла думанландырмаг мәгсәдинә хидмәт етмәјә башлајыр. Лакин, мүртәче мәтбуатын тамамилә әксинә олараг, јени-јени нәшрә башлајан мүтәрәгги гәзетләр дөврүн габагчыл идејаларыны, фикирләрини јајырды, халгы гәфләт јухусундан ајылмаға, маарифләнмәјә, инсан һүгуглары уғрунда мүбаризәјә чағырырды. Мүтәрәгги гәзет вә журналларда дәрч едилән хәбәрләр даһа чох објектив характер дашыјыр, дөврүн мүһүм ичтимаи-сијаси һадисәләрини әкс етдирирди. Русијада Новиковун, Крыловун, Радишшевин, декабристләрин вә рус ингилабчы-демократларынын нәшр етдикләри мәтбуат органларында дәрч едилән хәбәрләр буна ајдын мисал ола биләр.

Русијада чыхан бүтүн мәтбуат органларында олдуғу кими Азәрбајчанда нәшр едилән илк гәзетләрдә дә башга јазыларла јанашы күнүн вачиб, мараглы мәсәләләринә, баш вермиш һадисәләрә даир хәбәрләр дә дәрч едилмишдир. Азәрбајчан дилиндә чыхан дөври мәтбуатда хәбәрләрин илк нүмунәләринә «Тифлисские ведомости»јә әлавә олараг 1832-чи илин јанвар ајында Азәрбајчан дилиндә нәшр едилмәјә башлајан хүсуси вәрәгәдә раст кәлирик. Бу вәрәгәнин чәми бир нечә нөмрәси бурахылмышды. Вәрәгәдә рәсми дөвләт хәбәрләри әсас јер тутурду. 1841-чи илдә «Загафгазски вестник»ә әлавә шәклиндә Азәрбајчан дилиндә икинчи бир вәрәгә нәшрә башлајыр. Тәхминән 4 ил јарым мүнтәзәм олараг чыхан бу вәрәгәдәки јазыларын чохуну демәк олар ки, рәсми хәбәрләр тәшкил едирди.

Азәрбајчан дилиндә дөври мәтбуатын јаранмасы бөјүк Азәрбајчан маарифпәрвәри, Азәрбајчан мәтбуатынын банисиһәсәнбәј Зәрдабинин ады илә бағлыдыр. Һ. Зәрдабинин рус мәтбуатынын тәчрүбәсиндән истифадә едәрәк тәшкил етдији «Әкинчи» гәзетиндә дикәр јазыларла јанашы өлкәнин дахилиндә вә харичдә баш верән һадисәләр һаггында хәбәрләр дә кениш јер тутурду.

Гәзетин 1875-чи ил ијулун 22-дә чыхан илк нөмрәсиндә әсас шө'бәләр сырасында «Әкин вә зираәт хәбәрләри», «Елм хәбәрләри», «Тәзә хәбәрләр» адланан шө'бәләр дә нәзәри чәлб едирди. Гәзет өзү бу һагда јазырды ки, ««Тәзә хәбәр-

ләр» шө'бәсиндә тичарәт, Русија вә гејри дөвләтләрин политика хәбәрләриндән данышыг олачагдыр. Русија дөвләти тәрәфиндән өз табеләринә садәр олан һөкмләрдән хәбәр вериләчәкдир,... бизим кәнд судларында, ја миравој судда вә ја акружној судда гәт олан ишләрин үмдәсинин гәтнамәси олачагдыр»[1].

«Әкинчи» гәзетинин һәр бир нөмрәсиндә мүхтәлиф мөвзуда вә мүхтәлиф формада онларча хәбәр дәрч олунурду. Бу хәбәрләрин тематикасы өз дөврүнә көрә зәнкин, аһәтә даирәси кениш, формасы рәнкарәнкдир. «Әкинчи»дә верилән хәбәрләр көһнәлијә гаршы мүбаризә мәгсәдләринә, охучуларын сијаси дүнјакөрүшүнү артырмаг, онлары елм вә техника јениликләри илә таныш етмәк, маариф ишинә вә с. кими нәчиб мәгсәдләрә хидмәт едирди. Гәзет чалышырды ки, онун сәһифәләриндә дәрч едилән хәбәрләр баш вермиш һадисәләри билдирмәклә бәрабәр, охучуларын савадыны артырмаға, көрүш даирәсини кенишләндирмәјә дә көмәк етсин.

«Әкинчи»дә дәрч олунан хәбәрләрин мәзмуну гәзетин үмуми истигамәти илә мүәјјән едилирди. Гәзетин Азәрбајчандан, Гафгаздан вә Русијадан вердији хәбәрләрдә чар дөвләт идарәләринин, чиновникләрин өзбашыналығындан, халгын пис күзәранындан, чаризмин гызышдырдығы милли әдавәтдән, баһалыгдан вә с. бәһс едилирди. Мәсәлән, гәзетин 1877-чи ил 3 феврал тарихли нөмрәсиндә белә бир хәбәр верилмишди: «Баду кубәдә чох баһалыгдыр, бә'зи шеј, мәсәлән, мал әти һеч тапылмыр». Јахуд гәзетин һәмин нөмрәсиндә дәрч олунмуш дикәр бир хәбәрдә дејилирди: «Русија дөвләтинин јәһуди тајфаларына ихтијар јохдур ки, һәр бир шәһәрдә сакин олсунлар, о чүмләдән Гафгаз шәһәрләриндә. Инди «Тифлисски вестник» гәзети јазыр ки, Тифлисдә сакин олан јәһудиләрә полисханә мә'лум едиб ки, кәрәк Тифлисдән чыхыб кетсинләр»[2].

«Әкинчи» гәзетинин һәр бир нөмрәсиндә биз харичи өлкәләрдә баш верән һадисәләр һаггында да хәбәрләрә раст кәлирик. Әлбәттә, редаксија бу дүнја хәбәрләрини дә гәзетин үмуми истигамәтинә ујғун олараг сечиб дәрч едирди.

«Әкинчи» гәзетиндә верилән хәбәрләр тәсадүфи сечилмирди. Гәзет бу жанрдан мүмкүн олдугча јенилији тәблиғ етмәк мәгсәди илә, мөвчуд гурулушун рәзилликләрини, халгын инкишафына мане олан чүрүк адәт вә ән'әнәләри, буржуа әхлагыны ифша етмәк, буржуа мәтбуат органларыны чидди тәнгидә тутмаг васитәси кими истифадә едирди. Бу исә гәзети мараглы вә охунаглы едән сәбәбләрдән бири иди. «Әкинчи» гәзетинин 1877-чи ил 9-чу нөмрәсиндә охујуруг: «...Инди бизим гәзети охујанлар биздән анчаг тәзә хәбәрләр истәјир. Амма... бизим гәзетин ады мә'лум едир ки, онун

[1] «Әкинчи» гәзети № 1, 22 ијул 1875-чи ил

[2] «Әкинчи» гәзети № 3, 3 феврал 1877-чи ил.

үмдә мәтләби әкин вә зираәт вә елм хәбәрләри олсун. Она бинаән әкәрчи бу һагда дәјишилдикинә тазә хәбәрләр артыб вә гәзетә охујанлар артачаг мүштәгдырлар. Лакин биз нәинки ирәликидән зијадә хәбәрләр јаја биләрик, һәтта бә'зи сәбәбләрә ол гәдәр дә јазмаға ваһимә едирик. Белә дә мүштәриләримиздән илтимас олунур биздән рәнчидәхатер олмасынлар ки, онларын көнлү истәдикчә тазә хәбәрләр јазмаг олмајыр».

«Әкинчи»дән сонра Азәрбајчан дилиндә нәшр едилән илк ичтимаи-әдәби «Кәшкүл» мәчмуәсинин, сонралар исә «Кәшкүл» гәзетинин сәһифәләриндә дә хәбәрләрә мүһүм јер верилирди. «Кәшкүл» мәчмуәсинин мәрамнамәсиндә көстәрилирди ки, бурада «Дөвләтин вә харичи өлкәләрин мүхтәлиф шәһәрләриндән мәктублар», «Үмумијјәтлә вә хүсусән вилајәтә аид һөкумәт әмрләри», «Мәһкәмә хроникасы» (јениликләри), «Бизим вә харичи дөвләтләрин мүасир сијасәтинә аид мә'луматлар» вә с. шө'бәләр олачагдыр.

Азәрбајчан мәтбуатында «Молла Нәсрәддин» журналынын истәр дахили вә истәрсә дә харичи аләмдә баш верән һадисәләр һаггында хәбәрләр дәрч етмәк саһәсиндәки тәчрүбәси тәгдирә вә чидди тәдгигә лајигдир.

Бу журналын илк нөмрәләриндә дәрч едилмиш хәбәрләрдән бир нечә мисал көстәрәк.

«Ағдам.

Гафгазда ермәни-мүсәлман сүлһүнә Әскәран ермәниси вә Ағдам мүсәлманы чох сә'ј едирләр. Ағдамдан «Гоч-Дә'вәт» гәзетинә көндәрилән мәктуб буну хүсуси исбат едир. Әкәр арамызда бир нечә нәфәр бу гисм хејрхаһ сүлһ адамлары оларса, арамыздан тез әдавәт көтүрүләр»[1].

«Москва, Столыпин чәми губернијалара һөкм етмиш ки, һәр гисмә мәтбуат сәрбәст нәшр олунсун, анчаг бирчә доғру сөз чап олунмасын ки, мәхлугу һәјәчана кәтирәр»[2].

«Столыпин чәнаблары Мәрчанлыдан бир нечә сәрт көпәк апартдырыб ки, ајын 24-дә ачылачаг думаја кәлән үзвләрин, монархист фиргәсиндән олмајанларын үстүнә бурахыб гапдырсын»[3].

«Истамбул. Иран сәфири иранлыларын гәбирстан јерини алманлара алтмыш маната сатмышдыр»[4].

«Теһран. Мүһәндисләрин пејдәрпеј вердикләри мә'лумата көрә Иранын һәр кушәсиндә мигнатис чөвһәри пејда олуб, одур ки, күндән-күнә гоншу һөкумәтләри өзүнә чәкир... Алманија да өзүнү сахлаја билмәјиб бирдән-бирә атылыб Теһрана дүшдү»[5].

[1] «Молла Нәсрәддин» журналы № 12, 1906-чы ил.

[2] «Молла Нәсрәддин» журналы № 20, 1906-чы ил.

[3] «Молла Нәсрәддин» журналы № 9, 1907-чи ил.

[4] «Молла Нәсрәддин» журналы № 36, 1906-чы ил.

[5] Јенә орада.

«Молла Нэсрэддин» журналында дэрч едилэн хэбэрлэр мөвзу кэскинлији, актуаллығы, формасы вэ үслубу нөгтејиназэриндэн чох марагльдыр.

Бүтүн бунлар көстэрир ки, ингилабдан габагкы Азэрбајчан мэтбуатында јерли һэјата вэ харичдэ баш верэн һадисэлэрэ даир чохлу хэбэр дэрч едилмишдир.

Марксист фэһлэ мэтбуаты мејдана кэлдији илк күнлэрдэн өз сэһифэлэриндэ хэбэрэ кениш јер вермишдир. Дикэр јазылар кими хэбэрлэр дэ күтлэлэри ингилаби мүбаризэјэ галдырмагда мүһүм тэшвигат васитэси олмушдур. Фэһлэ мэтбуатынын јарадылмасы мэтбуат тарихиндэ јени дөврүн башланғычы иди. Фэһлэ мэтбуаты өзүндэн эввэлки мүтэрэгги мэтбуатын мүсбэт тэчрүбэсиндэн, мүбариз эн'энэлэриндэн истифадэ етсэ дэ кејфијјэтчэ јени типли мэтбуат иди. К. Маркс вэ Ф. Енкелсин јаратдыглары «Јени Рејн гэзети» болшевик мэтбуатына гэдэрки пролетар мэтбуатынын эвэзедилмэз органы, јени типли гэзет иди. Бу гэзетин бүтүн фэалијјэти көстэрир ки, о, өзүндэн эввэлки мэтбуатын эн јахшы, мүбариз эн'энэлэрини сахламыш, инкишаф етдирмиш, јени кејфијјэтлэрлэ зэнкинлэшдирмишдир.

«Јени Рејн гэзети» сэһифэлэриндэ дэрч едилэн мэгалэ, фелјетон, корреспонденсија вэ дикэр јазыларла јанашы хэбэрлэр дэ јени мэзмун кэсб етмишдир. Бу гэзетдэ дэрч олунан хэбэрлэр пролетариатын вэ үмумијјэтлэ зэһмэткешлэрин гүввэлэрини бирлэшдирмэјэ, шүуруну артырмаға, бејнэлмилэл һэмрэ'јлијини мөһкэмлэндирмэјэ хидмэт едирди. Гэзетин сэһифэлэриндэ мүнтэзэм олараг Алманијанын вэ Авропанын дикэр өлкэлэринин ичтимаи-сијаси һэјатына даир мүхтэлиф хэбэрлэр дэрч едилирди. Гэзетин һэр бир нөмрэсиндэ 10—15 мүхтэлиф хэбэр олурду. Гэзетин дикэр јазылары кими, хэбэр дэ редаксијада чидди сурэтдэ јохланылыр, сечилирди. «Јени Рејн гэзети»ндэ о дөврдэки алман мэтбуаты сэһифэлэрини долдуран, һај-күј вэ һэјэчан доғуран бајағы хэбэрлэрэ, һадисэлэри тэһриф едэн фактлара, бөһтанлара раст кэлмэк мүмкүн дејилдир. Бурада хэбэрлэр алман һэјатынын конкрет вэ ичтимаи эһэмијјэтли мэсэлэлэринэ тохунурду. Бурада һэр бир факт, һадисэ, јенилик синфи мүбаризэ мөвгејиндэн ишыгландырылырды. «Јени Рејн гэзети»нин тэкчэ бир нөмрэсиндэ — 1848-чи ил 23 нојабр тарихли нөмрэсиндэ 10-дан артыг хэбэр дэрч олунмушду.

В. И. Ленинин јаратдығы јени типли коммунист мэтбуаты да мејдана кэлдији илк күнлэрдэн зэһмэткешлэри мүтлэгијјэтэ гаршы, пролетар диктатурасы уғрунда мүбаризэ үчүн сэфэрбэрлијэ алмаг, онларын шүуруна тэ'сир етмэк, гүввэлэрини бирлэшдирмэк, конкрет һэјати фактлар эсасында тэблиғат вэ тэшвигат иши апармаг үчүн башга јазы нөвлэри илэ бэрабэр мүһүм сијаси, ичтимаи эһэмијјэти олан хэбэрлэр дэ дэрч етмишдир. Русијада фэһлэ синфинин илк Үмумрусија сијаси гэзети олан «Искра»нын сэһифэлэриндэ фэһлэ синфи гаршысында дуран сијаси мэсэлэлэрэ аид олан ириһэчмли мэгалэлэрлэ јанашы Русијанын һэр тэрэфиндэн, һэмчинин харичи өлкэлэрдэн чохлу хэбэр дэ дэрч олунурду. Гэзетин «Бизим ичтимаи һэјатымыздан», «Фэһлэ һэрэкаты хроникасы», «Фабрик вэ заводлардан мэктублар», «Партијадан», «Ингилаби мүбаризэ хроникасы» вэ с. кими шө'бэлэриндэ Русијадакы тэ'тил вэ нүмајишлэрдэн, сосиал-демократ тэшкилатларынын фэалијјэтиндэн, чар чиновниклэринин, фабрик-завод саһибкарларынын вэ мүлкэдарларын өзбашыналығындан, харичи өлкэ фэһлэлэринин мүбаризэсиндэн мүнтэзэм олараг чохлу хэбэр верилирди. Бу хэбэрлэр зэһмэткешлэри јерлэрдэ баш верэн һадисэлэрлэ таныш етмэклэ бэрабэр, онларын мүбаризэ руһуну гүввэтлэндирмэјэ көмэк едирди. Ленинчи «Искра» гэзетинин 52 нөмрэсиндэн 34-үндэ тэкчэ Загафгазијадан 47 мүхтэлиф хэбэр дэрч едилмишдир. Бунлар Бакы, Тбилиси, Батуми, Кутаиси шэһэрлэриндэн вэ Загафгазијанын бир сыра дикэр јерлэриндэн иди*.

«Искра» гэзети кими «Вперјод», «Пролетари» вэ «Новаја жизн» гэзетлэринин сэһифэлэриндэ дэ Русијанын мүхтэлиф јерлэриндэн сијаси вэзијјэт, зэһмэткешлэрин ағыр һэјаты, һабелэ фэһлэ һэрэкаты вэ ингилаби тэ'тиллэр һаггында хэбэрлэр чохдур. Онларын эсас гисмини фэһлэ мүхбирлэрин мэктублары вэ гэзетин јерлэрдэки акентлэринин јазылары тэшкил едир. Н. К. Крупскајанын хатирэлэриндэ көстэрилдији кими «Вперјод» гэзети редаксијасына ајда 300-дэн артыг мэктуб кэлирди. «Вперјод» гэзети Петербург, Москва, Бакы, Рига, Одесса, Кијев, Тбилиси, Харков вэ с. шэһэрлэрдэн чохлу хэбэрлэр верирди. Гэзетин һэр нөмрэсиндэ азы 10—12 хэбэр дэрч олунурду. «Пролетари» гэзетинин дэ сэһифэлэриндэ хэбэрэ кениш јер верилирди. Аз мүддэт эрзиндэ бу гэзетдэ Русијанын 100-дэн артыг шэһэр вэ јашајыш мэнтэгэсиндэн 400-дэн чох мэгалэ вэ хэбэр дэрч едилмишди. Белэ ки, гэзетин 26 нөмрэсиндэ тэкчэ Петербургдан 33, Москвадан 31, Одессадан 26, Николајевдэн 21, Бакыдан 9 хэбэр дэрч едилмишди[1].

В. И. Ленин «Вперјод» гэзетинин нэшри илэ элагэдар олараг Русијаја көндэрдији мэктублардан бириндэ јазырды: «Комитэлэри һэр шејдэн эввэл мэктуб вэ хэбэрлэр үчүн кэзмэк лазымдыр (бу бағышланмаз бир биабырчылыгдыр ки, элимиздэ индијэдэк мэктуб вэ хэбэрлэр јохдур!! бу ачыгча биабырчылыг вэ иши корламагдыр!!),...»[2].

---

* Бах: «Ленинчи Искра». Биринчи нөмрэсинин чыхмасынын 50 иллијинэ даир мэгалэлэр мэчмуэси, Москва, 1950-чи ил, сэһ. 51.

[1] К. Зародов. Ленинчи «Пролетари» гэзети (1905-чи ил) Москва, 1955-чи ил, сэһ. 24.

[2] В. И. Ленин. Эсэрлэри, 34-чү чилд, сэһ. 273—274.

Петербург фәһләләринин тәшәббүсү илә јарадылмыш 1912—1914-чү илләр «Правда»сынын һәр нөмрәсиндә Русијанын мүхтәлиф јерләриндән онларча хәбәр дәрч едилирди. «Правда» фабрик вә заводларда, дәмир јолларында вә шахталарда фәһлә тә'тилләриндән, онларын ирәли сүрдүјү тәләбләрдән вә мүбаризә үсулларындан хәбәрләр верирди. Әлбәттә, бу хәбәрләр садәчә олараг фактлары садаламаг, баш вермиш һадисәни тәсвир етмәклә кифајәтләнмирди. Гәзет һәр бир факты партијанын сијасәти, фәһлә синфинин ингилаби мүбаризәси нөгтеји-нәзәриндән мә'наландырыр, гијмәтләндирир вә беләликлә дә пролетариатын ингилаби шүурунун артмасына, онларын истисмарчылара гаршы галибијјәтли мүбаризә үчүн Коммунист Партијасы әтрафына топлашмасына бөјүк јардым көстәрирди. «Правда» гәзетинин Үмумрусија һәјатыны долғун ишыгландыра билмәсинин башлыча амилләриндән бири дә мәһз онун фәһлә күтләләри вә зәһмәткешләрлә даима әлагә сахламасы, јерләрдәки вәзијјәтдән мүнтәзәм хәбәр тутмасы иди. Тәкчә буну гејд етмәк кифајәтдир ки, 1912—1914-чү илләр әрзиндә «Правда»-да Русијанын мүхтәлиф шәһәр вә кәндләриндән 17 миндән чох мәктуб дәрч едилмишди. «Правда»нын демәк олар ки, һәр нөмрәсиндә 30—40-а јахын хәбәр вә мәктуб верилирди. Әлбәттә, буларын ичәрисиндә фәһлә һәрәкатынын ән мүхтәлиф мәсәләләри һаггында хәбәрләр олурду. Мәсәлән: ики ил әрзиндә «Правда» тә'тилләр һаггында 10 мин хәбәр вермишди[1].

Јерли вә Үмумрусија һәјатына, фәһлә һәрәкатына даир Азәрбајчан болшевик мәтбуатында да чохлу хәбәр дәрч едилмишдир. Ингилабдан әввәл Азәрбајчанда нәшр олунан «Һүммәт», «Гоч-Дә'вәт», «Бакински рабочи», «Бакински пролетари», «Банвори Дзајн», «Тәкамүл», «Јолдаш», «Гудок» вә с. гәзетләрин сәһифәләриндә јерли һәјата, Үмумрусија һәјатына вә харичи өлкәләрдәки вәзијјәтә, хүсусән фәһлә һәрәкатына даир хәбәрләр мүһүм јер тутмушдур. Бакынын нефт мә'дәнләриндә, фабрик вә заводларында баш верән һадисәләр, ингилаби тоггушмалар, фәһлә тә'тилләри, фәһлә јығынчаглары һаггында вә саир мәсәләләрә даир бу гәзетләрин сәһифәләриндә чохлу хәбәр дәрч едилмишдир.

Ингилабдан әввәлки болшевик мәтбуатында дәрч едилән хәбәрләр ичәрисиндә бу жанрын классик нүмунәләри чохдур. Коммунист мәтбуатымызын баниси В. И. Ленин, онун силаһдашлары, Ј. М. Свердлов, М. И. Калинин, М. Олмински, В. Воровски, И. Скворсов-Степанов, Н. Нәриманов, С. М. Әфәндијев вә башгалары бир чох мүһүм нәзәри, фәлсәфи, сијаси мәгаләләрлә, классик әсәрләрлә јанашы күнүн зәрури, һәјати һадисәләри һаггында хәбәрләр дә јазмышлар. Бу хәбәрләр болшевик гәзетләринин сијаси тә'сир гүввәсини даһа да артырмаға көмәк етмишдир.

[1] Совет Иттифагы Коммунист Партијасынын тарихи 1960-чы ил, Бакы, Азәрнәшр, сәһ. 165.

Гәзетдә хәбәрин ролу вә әһәмијјәти. Бөјүк Октјабр сосиалист ингилабынын гәләбәсиндән сонра партија вә совет мәтбуатынын гаршысында пролетар диктатурасыны мөһкәмләндирмәк, кәнч Совет дөвләтини дахили вә харичи дүшмәнләрин һүчумундан горумаг, совет ичтимаи вә дөвләт гурулушунун гәләбәсини тә'мин етмәк вә саир мүһүм тәдбирләрдә партијаја јахындан көмәк етмәк кими шәрәфли вәзифәләр дururду. Бу вәзифәләр Совет һөкумәтинин мәтбуат һаггындакы илк декретләриндә, В. И. Ленинин «Совет һакимијјәтинин нөвбәти вәзифәләри», «Гәзетләримизин характери һаггында», «Бөјүк тәшәббүс» вә с. мәгаләләриндә, партијанын VIII, IX, X, XI вә дикәр гурултајларынын гәрарларында, һәмчинин партијанын Мәркәзи Комитәсинин мәтбуат һаггындакы гәрар вә көстәришләриндә өз әксини тапмышдыр.

В. И. Ленин сосиалист ингилабынын гәләбәсиндән сонра коммунист мәтбуатынын гаршысында дуран вәзифәләри мүәјјән едәркән көстәрирди ки, биз бу мәтбуаты күтләләри игтисади чәһәтдән јенидән тәрбијәләндирмәк силаһына, әмәји јени гајдада јолуна гојмағы күтләләрә өјрәдән силаһа чевирмәлијик. В. И. Ленин тәләб едирди ки, мәтбуат һәјата јахын олмалы, фәһлә вә кәндли күтләләричин ишдә өз кәләчәји үчүн нә кими јенилик јаратдығына даһа чох фикир вермәлидир.

Мәтбуат гаршысында В. И. Ленинин вә партијамызын Мәркәзи Комитәсинин гојдуғу вәзифәләрин јеринә јетирилмәсиндә дикәр гәзет жанрлары, гәзет јазылары кими хәбәрләрин дә ролу бөјүкдүр. Тарихи инкишафын мүхтәлиф мәрһәләләриндә мәтбуатын гаршысында дуран вәзифәләрә мүвафиг олараг гәзетләрдә дәрч едилән хәбәрләрин дә тематикасы, формалары, мәгсәд вә вәзифәләри дәјишир. Бу дөврдә хәбәрләр гаршысында гојулан әсас тәләб — совет чәмијјәтимизин һәјатында баш верән јениликләри әкс етдирмәк, зәһмәткешләри јени бөјүк гәләбәләрә руһландырмаг, күтләләри совет вәтәнпәрвәрлији, халглар достлуғу, әмәјә, ичтимаи мүлкијјәтә шүурлу мүнасибәт бәсләмәк руһунда тәрбијә етмәк ишинә ән јахындан јардым көстәрмәкдән, кениш тәшвигат иши апармагдан ибарәт иди.

Мәһз буна көрә дә партијамызын Мәркәзи Комитәсинин мәтбуат һаггындакы гәрар вә көстәришләриндә гәзетләрдә мунтәзәм олараг дахили вә харичи хәбәрләрин верилмәсинә һәмишә хүсуси диггәт јетирилмишдир. 1919-чу илдә партијанын VIII гурултајынын «Партија вә совет мәтбуаты һаггында»кы гәрарында дејилирди ки, гәзетләрдә јерсиз олараг ајры-ајры идарә вә мүәссисәләрин узун-узады гәрар вә көстәришләри дәрч олунур. Һалбуки бунун әвәзинә онлар һаггында чанлы хроника вә хәбәрләр вермәк мәгсәдә даһа уј-

ғундур. Русија Коммунист (болшевикләр) Партијасы МК-нын «Јерли гәзетләрин програмы һаггында» 1921-чи ил 4 апрел тарихли тә'мим мәктубунда көстәрилирди ки, «Фактларла тәшвигат үмуми, мүчәррәд мүкалимәләрлә тәшвигаты гәти сурәтдә әвәз етмәлидир»[1]. РК(б)П Мәркәзи Комитәсинин «Јерли гәзетләрин планы һаггында» 1922-чи ил 7 ијун тарихли мәктубунда исә гәзетләрдә дахили вә харичи хәбәрләрин сечилмәси, верилмәси формалары, һәчми, мәгсәд вә вәзифәләри һагда конкрет көстәришләр вардыр.

Һәмин мәктубда гејд едилир ки, гәзетләрдә јерли һәјатла јанашы совет республикаларынын һәјаты, һәмчинин харичи өлкә зәһмәткешләринин капитал зүлмүнә гаршы мүбаризәси мәсәләләри дә кениш ишыгландырылмалыдыр. «Республика, өлкә вә вилајәт гәзетләринин кејфијјәтинин јахшылашдырылмасы вә һәчминин бөјүдүлмәси» һаггында Сов.ИКП МК-нын 1945-чи ил 15 ијул тарихли гәрарында көстәрилирди ки, гәзетләрин һәчминин артмасы гәзетләрдә Совет Иттифагы, совет республикалары, өлкә вә вилајәт хәбәрләринин даһа кениш шәкилдә верилмәсинә хидмәт етмәлидир. Партијамызын Мәркәзи Комитәсинин бу гәрарына әсасән дә гәзет редаксијаларында хүсуси олараг дахили хәбәрләр шө'бәси јарадылды.

Партија МК-нын дөрд сәһифә һәчминдә чыхан вилајәт, өлкә вә республика гәзетләринин 1945-чи ил 29 ијул, 5, 12 вә 19 август тарихли нөмрәләри һаггындакы гәрарларында «Зарја Востока» (Тбилиси), «Казахстанскаја правда», «Тихоокеанскаја звезда» (Хабаровск өлкәси), «Горковскаја коммуна» вә с. гәзетләрин ајры-ајры нөмрәләри кениш тәһлил олунур, бу гәзетләрдә совет республикаларына вә Совет Иттифагына даир мүхтәлиф мараглы хәбәрләрин верилмәси јахшы чәһәт кими гијмәтләндирилирди. Дикәр тәрәфдән «Голос народа» (Естонија), «Правда Украины», «Сосиалистик Газахыстан» гәзетләриндә ириһәчмли мәгаләләрин гәзет сәһифәләриндән хәбәрләри сыхышдырыб чыхардығы чидди тәнгид едилирди[2].

Партија-совет мәтбуатында хәбәрләр мүһүм јер тутур. Гәзетләрдә дәрч едилән хәбәрләр партијалы олмалы, бөјүк коммунизм гуручулуғу ишинә хидмәт етмәлидир. Хәбәрләр конкрет, тәзә, һәјати фактларла тәшвигат апарыр. Мә'лумдур ки, мәзмунлу вә мараглы хәбәрләр совет чәмијјәтинин, марксизм-ленинизмин һәјати гүввәсини, сосиализм чәбһәсинин әзәмәт вә гүдрәтини нүмајиш етдирир, гәзетләри охунаглы, мараглы вә јарашыглы едир. Гәзетләрдә дәрч едилән хәбәрләр һадисә вә фактларын гуру вә еһтирассыз екси олмамалыдыр. Өлкәмиздә коммунизм гуручулуғу саһәсиндә апарылан бөјүк ишләр, совет адамларынын харигәләр јарадан фәдакар әмәји, халгын рифаһыны дурмадан даһа да јахшылашдырмаг саһәсиндә һәјата кечирилән бөјүк тәдбирләр мәтбуат сәһифәләриндә вә радиода кениш әкс етдирилмәлидир.

[1] «Партија вә совет мәтбуаты һаггында». Сәнәдләр мәчмуәси, Москва, 1954-чү ил, сәһ. 234.

[2] Јенә орада, сәһ. 535.

Совет мәтбуатында әсасән үч гисим хәбәр дәрч едилир: ***Совет Иттифагынын һәјатына даир*** хәбәрләр, ***сосиализм өлкәләриндә апарылан тәсәррүфат вә мәдәни гуручулуг ишләринә аид хәбәрләр вә харичи хәбәрләр.*** Өлкәмизин һәјатындан олан хәбәрләр һаггында гәзетчиләр арасында бу чүр ифадәләр ишләдилир: иттифаг хәбәрләри, вилајәт, шәһәр хәбәрләри, јерли хәбәрләр вә и. а. Республика, вилајәт вә ја шәһәр гәзетләриндә Вәтәнимизин мүхтәлиф јерләриндән олан хәбәрләри «Иттифаг хәбәрләри» адландырырлар; республика вә ја вилајәтин өз һәјатындан олан хәбәрләр исә республика, вилајәт хәбәрләри адланыр, бә'зән исә бунлара садәчә олараг јерли хәбәрләр дә дејилир.

Хәбәрләрин тематикасы. Совет мәтбуатында дәрч едилән хәбәрләр өлкәмиздә коммунизм гуручулуғу ишинә, партијамызын вә Совет һөкумәтинин гаршыја гојдуғу бөјүк вәзифәләрин јеринә јетирилмәсинә, күтләләрин коммунист тәрбијәси ишинә хидмәт етмәлидир. Буржуа мәтбуатындан тамамилә фәргли олараг бизим совет мәтбуатында хәбәр халга хидмәт едир, күтләләрин маарифләнмәсинә, сијаси-мәдәни инкишафына, фәаллығынын артмасына, өлкәмиздә баш верән јениликләрдән хәбәрдар олмаларына, һәјатла ајаглашмаларына көмәк едир. Совет мәтбуатында хәбәр јалныз баш вермиш һадисәни билдирмәклә кифајәтләнмир, о, шүурлара тә'сир көстәрир, фактларла тәшвигат апарыр, тәсәррүфат вә мәдәни гуручулуг вәзифәләринин јеринә јетирилмәси үчүн күтләләрин гүввәсини сәфәрбәрлијә алмаға көмәк едир.

Хәбәр өлкәмизин, һәр бир республика, вилајәт, шәһәр вә рајонун, һабелә һәр бир мүәссисә, идарә вә тәшкилатын һәјатында баш верән мүһүм һадисәләри, характерик фактлары, нүмунәләри охучулара чатдырмалыдыр. Совет мәтбуатында дәрч едилән хәбәрләр чанлы һәјатдан, совет адамларынын коммунизм гуручулуғу ишиндән тәчрид едилмиш шәкилдә ола билмәз. Һәјатла әлагәси олмајан, ичтимаи әһәмијјәт кәсб етмәјән, ујдурулмуш мөвзуларда јазылан хәбәрләрин һеч бир тә'сири ола билмәз, әксинә, һәјатын гајнар чешмәләриндән көтүрүлмүш фактлар әсасында јазылан хәбәрләр һәмишә охучуларын диггәтини чәлб едир.

Хәбәрләрин мәркәзиндә совет адамы, онун әмәк наилијјәтләри, коммунизм гуручулуғу мәсәләләри дурмалыдыр. Сов.ИКП програмыны, партијанын XXII гурултајынын вә Сов.ИКП Мәркәзи Комитәсинин бу гурултајдан сонракы Пленумларынын гәрарларыны, дөвләт планларыны һәјата кечирмәк үчүн совет адамлары һәр јердә бөјүк фәдакарлыгла чалышыр, јени-јени јарадычылыг тәшәббүсләри көстә-

рирләр. Рүблүк, иллик планлары, сосиалист өһдәчиликләрини вахтындан әввәл јеринә јетирән, техники тәрәгги, автоматлашдырма, сәмәрәләшдирмә саһәсиндә көзәл наилијјәтләр газанан коллективләрин сајы күндән-күнә артыр. Коммунист әмәји коллективи, коммунист әмәји зәрбәчиси адыны алмаг уғрунда һәрәкәт кетдикчә даһа кениш јајылыр, гүдрәтли халг һәрәкатына чеврилир. Инди гәзетләримизин башлыча мәзмуну кими, хәбәрин дә әсас истигамәтини бу мәсәләләр тәшкил етмәлидир. Гәзетләр дөвләт планлары вә өһдәчиликләрин јеринә јетирилмәси һаггында, партија вә һөкумәтимизин гәрар вә директивләринин јерләрдә нечә һәјата кечирилдијинә даир охучулара мүнтәзәм олараг мә'лумат вермәли, бу һагда мараглы, мәзмунлу хәбәрләр дәрч етмәлидир.

Гәзетләрдә дәрч едилән хәбәрләр мәзмунча мүхтәлиф, әһатә даирәсинә көрә кениш, формача зәнкин олмалыдыр. Мөвзу мүхтәлифлији, форма рәнкарәнклији хәбәрләрин, һабелә гәзетин охунаглылығыны тә'мин едән әсас амилләрдәндир. Нә үчүн «Правда» вә «Известија» гәзетләри охучуларын диггәтини хүсусилә чох чәлб едир, охунаглы вә чәзбедичи олур. Бу, һәр шејдән әввәл онунла изаһ едилир ки, һәмин гәзетләр һәјатын нәбзини јахшы тута билир, күнүн тәләбләринә, охучуларын арзу вә истәкләринә чаваб верән, тәсәррүфат вә мәдәни гуручулуг ишләринә, нәзәри мәсәләләрә даир самбаллы мәгаләләрлә јанашы, һәр нөмрәдә күндәлик һәјатымыздан мараглы вә мәзмунлу хәбәрләр дә дәрч едир.

Мәсәлән, «Правда» гәзетинин 1963-чү ил 27 јанвар тарихли нөмрәсини нәзәрдән кечирәк. Бу нөмрәдә ири мәгаләләрлә јанашы, 19 дахили, 29 харичи хәбәр верилмишдир. Бу хәбәрләрин чоғрафијасы, тематикасы, формасы олдугча мүхтәлиф, әһатә даирәси кенишдир. Гәзетдә «Урал металы» сәрлөвһәси алтында Лысва, Серов вә Нижни-Такил металлургларынын әмәк наилијјәтләриндән бәһс едән үч хәбәр дәрч едилмишдир. Һәмин нөмрәдә һабелә 1963-чү илдә тикиләчәк ән мүһүм сәнаје вә нәглијјат објектләрини комсомол тәшкилатларынын һамилијә көтүрмәси һаггында ҮИЛККИ МК-да мәсәлә мүзакирә едилмәси, Литва ДРЕС-и биринчи енержи блокунун ишә салынмасы, Рјазан вилајәтинин Катино кәндиндә, Совет Иттифагы Гәһрәманы Фјодор Полетајевин аиләсинә ССРИ Мүдафиә назири Р. Ј. Малиновскидән, Совет Иттифагы гәһрәманы А. Маресјевдән, бәстәкар А. Новиковдан тәбрик мәктублары кәлмәси вә с. һаггында хәбәрләр вардыр[1].

Сәнаје, кәнд тәсәррүфаты вә мәдәни-гуручулуг ишләринин мүхтәлиф саһәләриндә гәзетдә мараглы вә оператив хәбәрләр вермәк үчүн редаксијанын јерләрлә әлагәси мүһүм шәртдир. Гәзет редаксијасы кениш охучу күтләләри илә, партија, совет вә тәсәррүфат тәшкилатлары, елми идарәләр

[1] «Правда» гәзети, 27 јанвар 1963-чү ил.

вә мәдәни маариф мүәссисәләри илә сых әлагәдар олмалыдыр. Лакин бә'зи гәзет редаксијаларында белә бир јанлыш фикир јаранмышдыр ки, куја гәзетдә дәрч едилән хәбәрләр јалныз мүсбәт фактлардан, һадисәләрдән данышмалыдыр. Ичәрисиндә тәнгид олан бу вә ја дикәр кичик јазы хәбәр ола билмәз, о, ја мәктуб ја да кичик мәгаләдир. Әлбәттә, бу, дүзкүн дејилдир. Хәбәрдә габагчыл иш тәчрүбәсиндән, мүсбәт фактлардан бәһс едилмәклә јанашы, һәмин саһәдәки нөгсанлар да көстәрилиб тәнгид едилә биләр. Бу, мүгајисә шәклиндә верилән хәбәрләрдә даһа чох олур. Чүнки бу вә ја дикәр мүәссисәдән јалныз мүсбәт хәбәрләрин верилмәси, һәмин мүәссисәләрдә олан нөгсанларын көстәрилмәмәси архајынчылыға, ловғалыға сәбәб ола биләр. Гәзетдә верилән хәбәрләр ишдәки мүвәффәгијјәтләрлә јанашы, имканлары, еһтијат мәнбәләрини, һабелә нөгсанлары да көстәрмәлидир.

Гәзетләрдә дәрч едилән хәбәрләрин әсас мөвзусуну фәһлә, колхозчу вә зијалыларымызын јарадычылыг иши тәшкил етмәлидир. Коммунист Партијасынын рәһбәрлији илә халгымызын коммунизмә доғру мүзәффәр јүрүшү, коммунизм гуручулуғу мәсәләләри гәзет хәбәрләринин әсас мөвзусу олмалыдыр.

Инди өлкәмизин һәр тәрәфиндә бөјүк тикинти ишләри кедир, јени-јени сәнаје мүәссисәләри јарадылыр, чохлу јашајыш евләри тикилир. Мәнзил тикинтиси совет халгынын мәишәтини даһа да јахшылашдырмаг үчүн партија вә һөкумәтимизин көрдүкләри ән мүһүм тәдбирләрдәндир. Мәнзил тикинтисинин сүр'әти, тикинти саһәсиндәки јениликләр, мүтәрәгги үсулларын кениш јајылмасы өлкәмизин бүтүн зәһмәткешләрини марагландырыр. Буна көрә дә инди гәзетләримиздә мәнзил тикинтиси мәсәләләринә даир мүнтәзәм олараг мараглы хәбәрләр дәрч етмәк лазымдыр.

Әлбәттә, гәзетдә хәбәрин тематикасыны јалныз бунларла, тәсәррүфат мәсәләләри илә мәһдудлашдырмаг олмаз. Елм, маариф, әдәбијјат, инчәсәнәт мәсәләләринә, сосиалист мәдәнијјәтимизин инкишафы, совет адамларынын мәишәти мәсәләләринә даир дә мүнтәзәм олараг мараглы, тәзә, мәзмунлу хәбәрләр дәрч етмәк лазымдыр. Совет охучусу јарадычы тәшкилатларымызын, елми идарәләримизин, театрларымызын, киностудијаларымызын нә үзәриндә ишләдикләри илә, нәшријјатларымызын фәалијјәти илә даим марагланыр, өлкәмиздә, республикада, шәһәр вә кәндләрдә баш верән һәр бир јенилији билмәк истәјир. Бүтүн бунлара көрә дә гәзетдә хәбәрин тематикасы чох зәнкин, һәртәрәфли олмалы, һәјатымызын бүтүн саһәләрини әһатә етмәлидир. Совет мәтбуатында хәбәрин тематикасыны һәјатымызын өзү мүәјјән едир.

Партија-совет мәтбуатында дәрч едилән хәбәрләр мүртәче буржуа мәтбуатында верилән хәбәрләрдән әсаслы сурәтдә

фәргләнир. Әкәр совет мәтбуатында хәбәрләр халгын һәјатындан алыныр, халга хидмәт едирсә, мүртәче буржуа мәтбуатында дәрч едилән хәбәрләр зәһмәткешләри алдатмаг, онларын диггәтини мүһүм сијаси мәсәләләрдән, синфи мүбаризәдән узаглашдырмаг, Совет Иттифагы вә сосиализм чәбһәси өлкәләринә гаршы һәјасыз бөһтанлар јағдырмаг кими чүрүк вә ријакар бир ишә хидмәт едир. Мүһүм бејнәлхалг мәсәләләр барәсиндә сосиализм чәбһәси өлкәләринин мөвгејини гәсдән тәһриф етмәк, мүһарибә әһвали-руһијјәси јаратмаг мүртәче буржуа гәзетләриндә хәбәрләрин әсас истигамәтини тәшкил едир. Буржуа гәзетләри чохлу һај-күј доғуран, јалан, чүрүк чәфәнкијатдан ибарәт олан хәбәрләр далынча гачыр. Сүн'и олараг һај-күј јаратмаг, јаланчы фактлар ујдурмаг буржуа мәтбуатына хас олан хүсусијјәтдир. Капиталист өлкәләринин һаким даирәләри, гәзет инһисарлары өз журналистләрини мәһз бу руһда тәрбијә едирләр.

1920-чи илдә Америка Бирләшмиш Штатларында «Хәбәрин јохланмасы» һагда тәдгигат апарылмышды. Бу тәдгигатдан мә'лум олмушду ки, өзүнү «објектив» кими гәләмә верән мәшһур Америка гәзети «Нју-Јорк тајмс» 1917—1920-чи илләр арасында куја Совет һакимијјәтинин јыхылдығы вә ја тезликлә јыхылачағы барәдә 91, ағгвардијачылар тәрәфиндән куја Петроградын алындығы һаггында 6, Москванын тәслим олмасы барәдә 3, јанмасы барәдә 2, Петроградда үсјан һаггында 6 јалан, ујдурма хәбәр дәрч етмишди[1]. Америка журналистләриндән бир групунун јаздығы «Сизин гәзетиниз» адлы китабчада дејилир: 30 ил әрзиндә (1918—1948) «Нју-Јорк тајмс» гәзетиндә Совет Русијасы һаггында дәрч едилән хәбәрләрин тәдгиги көстәрир ки, бу гәзет «ифрат антирус гәзетидир», онун Русијадан дәрч етдији 15 хәбәрдән (орта һесабла) јалныз икиси аз-чох објектив, галан 13-ү исә дүшмәнчилик мәгсәди күдән, фактлары тәһриф едән ујдурма хәбәрләрдир[2].

Әлбәттә, Совет Иттифагы һаггында ујдурма, бөһтанчы хәбәрләр Америка халгыны алдатмаг, Совет Иттифагынын газандығы бөјүк наилијјәтләри кизләтмәк мәгсәдини күдүр. Мүртәче буржуа мәтбуатында хәбәр бөһтан мәнбәји, демократик вә мүтәрәгги гүввәләрә гаршы идеоложи мүбаризә васитәсидир.

Дикәр империалист өлкәләрин мәтбуаты да бу саһәдә Америка мәтбуатындан кери галмыр.

Совет мәтбуаты гәзетдә хәбәрин ән јахшы нүмунәләрини јарадыр. Партија-совет мәтбуатында дәрч едилән хәбәрләр һуманист мәгсәдләр күдүр. Халга хидмәт етмәк, зәһмәткешләрин сијаси вә мәдәни сәвијјәсини јүксәлтмәк, күтләләрин сијаси вә әмәк фәаллығыны артырмаг — бу хәбәрләрә хас олан әсас чәһәтләрдир.

Гәзетләрдә хәбәрләрин тематикасыны мүәјјәнләшдирәркән биринчи нөвбәдә гәзетин нәшр едилдији республика, шәһәр вә рајонун игтисадијјатыны нәзәрә алмаг лазымдыр. Јерли һәјат гәзетләрдә хәбәрләрин әсас мәзмунуну тәшкил етмәлидир.

Хәбәрә верилән әсас тәләбләр. Гәзетләрдә дәрч едилән, радио вә ја телевизија илә верилән хәбәрләрә чох мәс'улијјәтлә, тәләбкарлыгла јанашмаг лазымдыр. Һәр шејдән әввәл хәбәр гәзетин башга јазылары кими *сијаси чәһәтдән мүһүм, әһәмијјәтли, партијалы олмалы, һәјаты дүрүст әкс етдирмәли, оператив олмалы, мараглы формада, сәлис дил вә үслубда јазылмалыдыр.*

В. И. Ленинин јаратдығы партија-совет мәтбуатымыз һәмишә партијалы, јүксәк идејалы вә һәгигәти јајан, күтләләри коммунизм идејалары руһунда тәрбијә едән мәтбуат олмушдур. Бу кејфијјәт гәзет сәһифәләриндә дәрч едилән бүтүн јазылар кими хәбәрләрә дә аиддир. Гәзет вә журнал сәһифәләриндә дәрч едилән, радио вә телевизијада верилән дикәр јазылар кими хәбәрләр дә һәјатымызы, коммунизм гуран совет адамларынын гәһрәман әмәјини, јени гуручулуг ишләрини, јарадычылығыны, јашајышыны там долғунлуғу вә мәзијјәтләри илә әкс етдирмәлидир. Гәзетләримиздә дәрч едилән һәр бир кичик вә ја бөјүк хәбәр партијамызын сијасәти, гаршыја гојдуғу вәзифәләр, өлкәмизин, бүтүн халгымызын мәнафеји нөгтеји-нәзәриндән ишләнмәлидир.

Коммунизм гуручулуғу дөврүнүн, үмуми инкишафымызын һәр күнүнүн ән характерик, ән ибрәтамиз факт вә һадисәләрини, чәмијјәтимиздә, совет адамларынын әмәк фәалијјәтиндә вә әмәјә мүнасибәтләриндә баш верән јениликләри гыса тәрздә, мараглы формаларда, инандырычы, тә'сирли вә оператив шәкилдә охучуја чатдырмаг, халгымызын Коммунист Партијасына, Ленин ишинә, коммунизм ишинә сәдагәт вә мәһәббәт һиссләрини даһа да гүввәтләндирмәк, вар гүввә вә имканлары бу нәчиб мәгсәд уғрунда мүбаризәјә сәфәрбәрлијә алмаг совет мәтбуатында дәрч едилән хәбәрләрин әсас мәгсәдини тәшкил етмәлидир.

Әлбәттә, иш гәзетин бу күнкү вә ја сабаһкы нөмрәси үчүн хәбәрләрин мөвзусуну сечмәклә гуртармыр. Мөвзунун јахшы, дүзкүн сечилмәси илә јанашы, онун ишләнмәси, дүрүст шәрһ едилмәси дә әсас шәртдир.

Гәзетдә дәрч едилмәк үчүн хәбәрләрин мөвзусуну елә сечмәк вә елә ишләмәк лазымдыр ки, о, мараглы вә охунаглы олсун, тәсвир едилән факт вә һадисәнин сијаси мә'насы, әһәмијјәти дүзкүн әкс етдирилмиш олсун. Гәзетләримиздә дәрч едилән хәбәрләр мәһз бу күнкү мәгсәд вә вәзифәләрә

[1] Н. Живејнов. «АБШ-ын капиталист мәтбуаты», Москва, 1956-чы ил, сәһ. 99.

[2] Јенә орада, сәһ. 100.

ујғун олмалы, бу вәзифәләрин јеринә јетирилмәсинә көмәк етмәлидир.

Мә'лумдур ки, һәр бир хәбәр *фактлара әсасланмалыдыр.* Фактсыз хәбәр јохдур. В. И. Ленинин көстәрдији кими, хәбәр фактларла тәшвигат апармаг демәкдир. В. В. Кујбышев бу һагда демишдир: «Владимир Иличин дәлилләрлә тәшвигат апармаг ишинә нечә бөјүк әһәмијјәт вердији мә'лумдур. Елә мәтбуатымызын хәбәр һиссәси дәлилләр әсасында бу чүр тәшвигат апармаға хидмәт едир. Маһијјәт е'тибары илә бу бир нечә сөздә хәбәрин гаршысында дуран вәзифәнин бүтүн болшевикчәсинә тә'рифи верилмишдир. Хәбәр һәр шејдән әввәл тәшвигатдыр, лакин дәлилләрин тә'сирсиз, зөвгсүз верилмәси дејил, дәлилләрин о чүр, о гајдада сечилмәсидир ки, онлар бизим ишимизин, гәләбәләримизин чарчысы кими сәсләнсин. Дикәр тәрәфдән бу, хүсуси нөв тәшвигатдыр, чүнки бурада дәлилләр, һадисәләр мәнтиги, һәјат мәнтиги нүмајиш етдирилир. Хәбәрин гүввәси бу хүсусијјәтләрдәдир...»[1].

Совет мәтбуатында хәбәр јалныз ајры-ајры фактлары, баш вермиш һадисәләри садәчә олараг билдирмәкдән ибарәт олмамалыдыр. Бөјүк пролетар јазычысы М. Горки көстәрирди ки, *факт һәлә һәгигәт демәк дејилдир.* Һәгигәти фактдан чыхармаг лазымдыр.

Хәбәрин классик нүмунәләрини, фактлардан бачарыгла истифадәни В. И. Ленинин журналистлик фәалијјәтиндә чох мүбариз шәкилдә көрүрүк. В. И. Ленинин һәјати фактлара нечә диггәт вердији, онлары нечә бачарыгла сечиб ишләдији болшевик мәтбуатынын тарихиндән бизә јахшы мә'лумдур. В. И. Ленин јазыларында, мәгаләләриндә тәсвир етдији һадисәјә һәмишә өз мүнасибәтини, о һагда фикрини, мүлаһизәсини билдирир вә бу фикирләри күтләләрин асан баша дүшдүјү, онлара јахын олан тәрздә, һәјати, чанлы фактларла көстәрирди.

В. И. Ленин өз елми вә публисистик јазыларында да *типик, характерик фактларын сечилмәсинә* бөјүк диггәт јетирмишдир. 1919-чу илин мајында Москва — Газан дәмир јолу фәһләләринин коммунист имәчилији һаггында «Правда» гәзетиндә ади бир хәбәр дәрч едилмишди. Бу хәбәрдә олан һәјати фактлар: фәһләләрин коммунист шүурлулуғу, имәчилик заманы әмәк мәһсулдарлығынын хејли артмасы, вәсаитә гәнаәт едилмәси вә саир мәсәләләр В. И. Ленинин диггәтини чәлб етмишди. Имәчилик һаггында јазылан хәбәрдә һадисә вә фактлар јахшы мә'наландырылмыш, онларын бөјүк тәсәррүфат-сијаси әһәмијјәти олдуғу көстәрилиб үмумиләшдирилмишди. Одур ки, В. И. Ленин бу хәбәри «Бөјүк тәшәббүс» сәрлөвһәли мәгаләсинә олдуғу кими дахил етмишдир.

[1] «Болшевик мәтбуаты», 2-чи һиссә, Москва, 1945-чи ил, сәһ. 234.

Хәбәр *конкретлији* севир. Истеһсалат тапшырыгларынын, өһдәчиликләрин вахтындан әввәл вә мүвәффәгијјәтлә јеринә јетирилдијинә даир гәзетләримиздә демәк олар ки, һәр күн чохлу мараглы хәбәр дәрч едилир. Лакин бу хәбәрләр бә'зән конкрет олмадығындан бәһс едилән коллективин фәалијјәти, көрүлән иш, газанылан мүвәффәгијјәт һаггында там тәсәввүр вермир вә буна көрә дә марагсыз олур. Мисал үчүн, «Бакы» ахшам гәзетинин 1962-чи ил 13 декабр тарихли нөмрәсиндә «Шәрәфли ад алдылар» сәрлөвһәли бир хәбәр дәрч едилмишдир. Хәбәрдә дејилир: «Лөкбатан гәсәбәсиндәки мәдәнијјәт сарајына Гарадағнефтин нәглијјат сехинин сүрүчүләри, мүһәндис-техник ишчиләри топланмышдылар. Јығынчаг Гарадағнефтин нәглијјат сехи Умбакы саһәсинин вә гошгу нәглијјаты саһәсинин коллективләринә коммунист әмәји коллективи ады верилмәси мүнасибәти илә кечирилирди. Бу шәрәфли ад нәглијјатчылара јүксәк әмәк наилијјәтләри газандыгларына көрә верилмишдир. Саһәләрин ишчиләриндән 20 нәфәри гијмәтли һәдијјәләр алмышдыр. 8 нәфәрә һәмкарлар иттифагы рајон комитәсинин фәхри фәрманы верилмиш, 10 нәфәрин ады сехин фәхри китабына, 15 нәфәрин ады исә шәрәф лөвһәсинә јазылмышдыр. Мәдәнијјәт евинин бәдии өзфәалијјәт коллективи консерт вермишдир».

Бу хәбәрдә көстәрилән факт, әлбәттә, мараглыдыр. Лакин мараглы вә актуал олан бу мөвзу јахшы ишләнилмәмишдир. Мүәллиф коммунист әмәји коллективи адына лајиг көрүлән нәглијјатчыларын әмәк наилијјәтләриндән, шәрәфли ады нәјә көрә алдыгларындан аз да олса мә'лумат вермәли иди.

Һәр бир хәбәрин әсасында јалныз бир мәсәләјә даир фактлар дурмалыдыр. Чүнки мүхтәлиф мәсәләләрә даир фактлардан јазылан хәбәр фактлар, рәгәмләр јығынына чеврилир вә чох саһәјә тохунулдуғу үчүн мүәјјән бир мәсәлә һаггында ајдын тәсәввүр вермир.

Гәзетдә хәбәрә верилән әсас тәләбләрдән бири *оперативликдир.* Оперативлик үмумијјәтлә, бүтүн гәзет ишинә хас олан әсас чәһәтләрдәндир. Лакин хәбәр хүсусилә оператив олмалыдыр. Баш вермиш мараглы бир һадисә һаггында, тәсәррүфат вә ја мәдәни гуручулуг саһәсиндә газанылан мүвәффәгијјәт һаггында, кечирилән мүшавирәләр, јығынчаглар, елми сессијалар, истеһсалат вә мәдәни-мәишәт јениликләри һаггында истәр гәзет васитәси илә вә истәрсә дә радиода тез бир заманда, оператив сурәтдә, ләнкидилмәдән мә'лумат верилмәлидир. Бир гајда олараг хәбәр баш вермиш бир һадисә јахуд јенилик илә, көрүлүб баша чатдырылмыш вә ја јеничә һәјата кечирилмәјә башланмыш бир тәдбирлә әлагәдар олараг верилир. Буна көрә дә хәбәр охучуја вахтында чатдырылмалыдыр. Бундан әлавә, хәбәр тәзә мәсәләләрдән.

тәзә һадисәләрдән, јени наилијјәтләрдән, тәзәчә һәјата кечирилмиш вә ја кечирилмәкдә олан тәдбирләрдән бәһс етмәлидир.

Республикамызын пајтахты Бакыда сәһәр вә ја күнортаја гәдәр кечирилән јығынчаглар, мүшавирәләр, топланышлар һаггында «Бакы» вә «Баку» ахшам гәзетләринин һәмин күнкү нөмрәсиндә өз охучуларына хәбәр вермәси чох сәчијјәвидир вә бу, һәмин гәзетләрин мәһз оператив һәрәкәт етдијини көстәрир. Гәзетләрин истифадә етдији «Дүнән Бакыда», «Бу күн олмушдур», «Бу күн» рубрикалары алтында верилән мараглы хәбәрләр редаксијанын шәһәр хәбәрләри шө'бәсинин оператив ишләмәсинә, јерләрлә әлагәсинә мисалдыр.

Лакин бә'зән гәзетләр бу оперативлији јахшы көзләмир, һадисәләр вә јениликләр һаггында өз охучуларына вахтлы-вахтында мә'лумат вермирләр. Мисал үчүн, 1960-чы ил мајын 30-да Бакыда Азәрбајчан ССР сәһијјә ишчиләринин фәаллар јығынчағы олмушду. Јығынчаг сәһәр саат 11-дә башланмыш, күндүз саат 5-дә гуртармышды. Республика гәзетләри бу һагда олан мә'луматы ертәси күн вермәк әвәзинә, бу иши бир күн дә ләнкитмиш вә јалныз ијунун 1-дә дәрч етмишдиләр. Ајдындыр ки, вахтында дәрч едилмәмиш јазынын охучусу да аз олар.

Республикамызда чыхан гәзетләрдән бириндә дәрч олунмуш «Мәдәнијјәт евиндә» сәрлөвһәли хәбәрдә охујуруг: «Мәдәнијјәт еви колхозчулара јахшы хидмәт көстәрир. Бурада кино филмләри көстәрилир, өзфәалијјәт дәрнәкләринин чыхышлары олур. Мүәллимләр вә партија комитәсинин мүһазирәчиләри колхозчулар гаршысында күнүн мүһүм мөвзуларында чыхыш едирләр». Көрүндүјү кими, конкрет бир шеј јохдур. Бу чүр үмуми сөзләри бүтүн мәдәнијјәт евләри һаггында демәк олар. Һалбуки хәбәрдә колхоз мәдәнијјәт евинин ишинә даир конкрет вә тәзә фактлар көстәрилмәли иди.

Хәбәрин әсасыны тәшкил едән фактлар вә рәгәмләр бу күнүн тәләбләринә чаваб вермәлидир. Бу саһәдә «Правда» гәзетинин тәчрүбәси диггәтәлајигдир. «Правда» гәзети хәбәрләр дәрч етмәк үчүн «Ден нашеј родины», «По Советскому Сојузу», «Новости днја» вә с. рубрикалардан истифадә едир. Сов.ИКП Мәркәзи Комитәсинин пленумлары гаршысында «Правда» гәзети демәк олар ки, һәр нөмрәсиндә «Сов.ИКП МК Пленуму гаршысында» рүбрикасы алтында өлкәмизин һәр јериндән мараглы, оператив хәбәрләр дәрч едир.

Гәзетдә дәрч едилән, радио вә телевизија илә верилән хәбәрләрдә **чоғрафи, саһә, мөвзу мүхтәлифлији** вә **кенишлији** олмалыдыр. Чоғрафи мүхтәлифлијә көрә, иттифаг гәзети јалныз өлкәнин бир груп рајонларындан дејил, бүтүн республикалардан, вилајәт вә шәһәрләрдән мараглы, сәчијјәви хәбәрләр дәрч етмәлидир.

Республика гәзетләри исә өз нөвбәсиндә иттифаг хәбәрләриндән башга, республиканын рајонларында баш верән јениликләр, тәсәррүфат гуручулуғу вә мәдәни гуручулуг саһәсиндә әлдә едилән наилијјәтләр һаггында өз охучуларына мә'лумат вермәлидир. Әлбәттә бу, гәзетин бир нөмрәсиндә вә ја бир һәфтә әрзиндә чыхан нөмрәләриндә мүмкүн дејилдир. Чүнки бир нөмрәдә вә ја беш-алты нөмрәдә республиканын бүтүн рајонлары әһатә едилә билмәз. Лакин мүәјјән мүддәт әрзиндә республиканын бүтүн рајонларындан бир вә ја бир нечә хәбәр дәрч етмәк олар.

Гәзетләрдә бә'зән бир рајондан мүнтәзәм олараг ајда вә јахуд һәфтәдә бир нечә дәфә мәгалә, мәктуб, хәбәр вә шәкил верилдији һалда, башга бир рајонун ады һәфтәләрлә, бә'зән ајларла чәкилмир. Әлбәттә, бу, дүзкүн һал дејилдир. Белә вәзијјәт, һәр шејдән әввәл, редаксијанын һәмин рајонларла әлагәсинин зәиф олдуғуну, о рајонлардан өз әтрафына фәал мүәллифләр, мүхбирләр чәлб етмәдијини көстәрир.

Саһә вә мөвзу мүхтәлифлији дә чох мүһүмдүр. Бә'зән тәсәррүфатын вә ја мәдәни һәјатын бир саһәси гәзетдә мүнтәзәм ишыгландырылдығы һалда, дикәр саһәләри унудулур: бир нөмрәдә, һәтта ардычыл олараг бир нечә нөмрәдә дәрч едилән хәбәрләрин әксәријјәти истеһсалат мәсәләләриндән, тикинтидән, клубдан, китабхана ишләриндән вә ја елми-тәдгигат лабораторијаларындан олур.

Хәбәрә верилән әсас тәләбләрдән бири дә **дәгиглик, дүрүстлүкдүр.** Хәбәрдәки фактлар, рәгәмләр, тәсвир едилән һадисәләр, адлар тамамилә дүзкүн олмалыдыр. Бә'зән хәбәри гәзетин нөвбәти нөмрәсинә чатдырмаг үчүн тәләсиклик үзүндән сәһвә вә тәһрифләрә јол верилир. Мүхбир вә јахуд редаксијанын әмәкдашы бир һадисә вә ја јенилик һаггында мә'лумат топлајаркән, мәсәләнин дәринлијинә кетмир, һәр шеји сәтһи өјрәнир, чох заман өзүнә һеч дә таныш олмајан әшја адларыны, елми-техники истилаһлары долашыг салыр; һәмин хәбәр редаксијада әтрафлы јохланылмадыгда долашыг шәкилдә дә гәзетдә чыхыр. Бу, мәтбуат үчүн бөјүк нөгсандыр. Белә һалда гәзет бир јенилији тәблиғ етмәкдәнсә, охучулары чашдырыр, факты тәһриф едир, һәм өзүнү, һәм дә хәбәр јаздығы мүәссисәни пис вәзијјәтдә гојур.

Бүтүн бунлара јол вермәмәк үчүн хәбәрдә тәсвир олунан әһвалаты, фактлары, адлары, рәгәмләри билаваситә јерләрдә дөнә-дөнә јохламалы вә анчаг онларын там дүрүстлүјүнә архајын олдугдан сонра хәбәри редаксијаја көндәрмәк лазымдыр.

Редаксијалара мүхтәлиф мөвзуда мараглы хәбәрләр кә-

лир. Бә'зән белә хәбәрләрин мүәллифләри билаваситә мүтәхәссисләр јох, һәмин мүәссисә вә идарәләрдә чалышан вә тамамилә дикәр ихтисасдан олан мүхбирләр олур. Белә адамлар чох заман јенилији бүтүн тәфәррүаты илә өјрәнмәдикләриндән јазыларында чидди сәһвләр бурахырлар. Бу чүр мүхбирин мәктубу редаксијада јахшы јохланылдыгдан сонра гәзет сәһифәләринә чыхмалыдыр.

Бә'зән мүхбирләр редаксијалара бу вә ја дикәр мә'дән вә мүәссисәдә јени тәшәббүсләр ирәли сүрүлдүјүндән јазырлар. Мәсәләни дәриндән өјрәндикдә мә'лум олур ки, һәмин тәшәббүс һәлә бир нечә ај бундан габаг башга бир рајонда, башга бир мүәссисә коллективи тәрәфиндән галдырылмышдыр.

Бә'зән хәбәрләрдә техники истилаһлар, чоғрафи адлар, фамилијалар тәһриф олунур. А. И. Микојан јолдаш вахтилә нәшр едилән «За пишшевују индустрију» гәзетинин редаксија һеј'əти илә сөһбәтиндә бу һагда демишдир: «Гәзетчиләр јенилији тәләсик вермәјә чалышырлар. Бу, журналистә хас олан зәрури кејфијјәтдир. Лакин елә етмәк лазымдыр ки, бу јенилик һәгигәтән јенилик олсун, дүрүст фактлар һаггында мә'лумат версин, доғру олсун. Әкәр хәбәрин дүрүстлүјүнә, рәгәм вә фактларын јохланылдығына, ад вә фамилијаларын дүзкүнлүјүнә там инам јохдурса, о заман хәбәри тез, јә'ни нөвбәти нөмрәдә вермәк арзусундан чәкинмәк, ону сахлајыб јохламаг лазымдыр. Рәгәмләрин дүзкүн верилмәмәси, адларын сәһв јазылмасы, јалан фактлар — һәр шејдән даһа чох гәзети һөрмәтдән салыр»[1].

Гәзет јазыларынын, о чүмләдән дәрч едилмәк үчүн нәзәрдә тутулмуш хәбәрләрин дүрүстлүјүнү јохламаг үчүн хәбәрин јазылдығы мүәссисә илә әлагә сахламаг, орадакы һәгиги вәзијјәти дүрүст өјрәнмәк лазымдыр. Бунлардан әлавә, һәр бир редаксијада мә'лумат китаблары, луғәтләр олмасы вачибдир. Дахили хәбәрләр шө'бәсиндә ишләјән журналистләр башга мәтбуат органларыны да диггәтлә изләмәли, бу вә ја дикәр јени һадисәнин, фактын гәзетләрдә чыхыб-чыхмамасындан хәбәрдар олмалыдырлар.

Хәбәрин нөвләри. Хәбәр гәзет сәһифәләриндә чох мүһүм јер тутур. Бә'зи иттифаг вә ја республика гәзетләриндә кедән материалларын јарысындан чоху хәбәр маһијјәтиндә олур. Мүһүм сијаси кампанијалар заманы ириһәчмли гәзетләрдә дәрч едилән јазыларын әксәријјәти һәмин кампанијанын кедишини тәсвир едән хәбәрләр олур. Гәзетләрин јерли вә али советләрә сечкиләрин јекунларына һәср едилмиш нөмрәләрини буна мисал көстәрмәк олар. Гәзетләрин һәмин нөмрәләриндә дәрч едилән бүтүн јазылар, һәтта баш мәгаләләр дә сечкиләр күнү вәтәндашларын мәнтәгәләрә кедиб сәс вермәләриндән, сәсвермәнин јекунларындан бәһс едир, хәбәр верир. Лакин бунларын һамысы ејнинөвлү хәбәр дејилдир.

Гәзет, журнал сәһифәләриндә дәрч едилән вә ја радиода верилән хәбәрләр өз јазылыш формаларына көрә чох мүхтәлифдир. Хәбәрин ән чох јајылмыш вә мәтбуат сәһифәләриндә тез-тез тәсадүф едилән нөвләри ашағыдакылардыр.

Гыса хәбәрләр — тәсәррүфат вә мәдәни һәјатымызын бүтүн саһәләриндә һәр күн баш верән вә ичтимаи әһәмијјәти олан һадисәләр, јениликләр һаггында гыса мә'лумат верир; јалныз факты билдирир, һеч бир изаһат вермир вә чәми 3—10 сәтирдән ибарәт олур. Бу нөв хәбәрләри гәзетләрдә «Гыса хәбәрләр», «Гыса сәтирләр», «Һәр јердән», «Һәр шејдән», «Хроника», «Заводда», «Мә'дәндә», «Шәһәримиздә» вә с. үмуми сәрлөвһәләр вә ја рубрикалар алтында дәрч едирләр. Белә һалда һәр бир хәбәрә мүстәгил сәрлөвһә вермәк һеч дә вачиб дејил. Хәбәр сәрлөвһәсиз дә ола биләр.

Әлбәттә, бу чүр хәбәрләрдә һеч бир тәфәррүат олмур. Чох заман белә хәбәрләрин алтында мүхбирин имзасы да верилмир. Редаксијалар гәзетин чапа имзаланмасына бир-ики саат галаркән јерләрдән алдыглары ән мараглы хәбәрләри, кичик мүхбир мәктубларынын мәғзини, хүсуси мүхбирләрдән телефон вә ја телеграфла алынан хырда, лакин әһәмијјәтли вә сабаһкы күнә сахланылмасы лазым кәлмәјән мә'луматлары мәһз гыса хәбәрләр шәклиндә гәзет сәһифәләринә чыхарырлар.

Белә гыса хәбәрләрдән бир нүмунә көстәрәк:

«Ленин адына машынгајырма заводунда «АЗИНМАШ-30» маркалы јени агрегатын истеһсалына башланылмышдыр. Бу агрегатдан нефт гујуларынын әсаслы тә'мириндә истифадә олуначагдыр».

Гыса хәбәрләри бир-бириндән ајырмаг үчүн гәзетин мәтбәәдә тәртиби заманы онларын арасында улдуз, квадрат, ромб, тире кими ишарәләр гојулур; һәр хәбәрин башланғычындакы илк кәлмә вә ја сәтир гара, ири һәрфләрлә јығылыр.

Кичик хәбәр — гәзет сәһифәләриндә ән чох истифадә едилән хәбәр нөвүдүр. Бурада да билдирилмәк истәнилән мәсәлә чох мүхтәсәр шәкилдә көстәрилир, баш вермиш әһвалат, фактлар һаггында гысача мә'лумат верилир, мәсәлә әтрафлы шәрһ едилмир. Лакин белә хәбәрләрин һәр биринин өз сәрлөвһәси олур, бә'зән мүхбирин имзасы да көстәрилир. Белә хәбәрләрдә олмуш вә ја олачаг әһвалаты фактларын өзү билдирир. Белә хәбәрләрә бир мисал:

«Сумгајытда даһа бир јени тикинти»

«Сумгајытда тә'мир-механизм заводу тикилмәсинә башланмышдыр. Бу завод шәһәрдә тикилән сәнаје мүәссисәләри үчүн стандарт олмајан аваданлыг бурахачаг, Сумгајыт за-

[1] «Болшевик мәтбуаты», 2-чи һиссә, Москва, 1945-чи ил, сәһ. 284.

водларынын чари вә әсаслы тә'мири үчүн һиссәләр вә механизмләр һазырлаjачагдыр. Јени мүәссисә мүасир аваданлыгла тәчһиз едиләчәкдир. Тикинти-гурашдырма ишләри илин ахырынадәк баша чатдырылачагдыр»[1].

Кениш хәбәр. Гәзетдә бу хәбәр формасындан чох истифадә едилир. Кениш хәбәр јалныз факты билдирмәклә кифајәтләнмир, бурада һәм дә фактын, һадисәнин изаһы верилир, билдирилмәси лазым кәлән әһвалат һаггында нисбәтән кениш тәсәввүр јарадылыр.

Очерквары хәбәрләр — мәтбуатымызын сәһифәләриндә истифадә едилән охунаглы, мараглы хәбәр нөвләриндәндир. Бу хәбәрләрдә тәкчә факты көстәрмәк, әһвалаты аз-чох изаһ етмәклә кифајәтләнмәк олмаз. Әһвалат нисбәтән бәдии шәкилдә шәрһ едилир, чоғрафи әрази, истеһсалат објекти, әмәк адамларынын фәалиjјәти, портретләри тәсвир едилир, һадисәләрин чәрәјан етдији шәраит верилир. Мүәллиф вә ја мүхбир һәмин әһвалат һаггында өз тәәссүратыны да сөјләјир. Мәсәлән, «Правда» гәзетиндә мүттәфиг республикаларын, вилајәтләрин мәркәзи шәһәрләри һаггында верилән очерквары хәбәрләр буна мисал ола биләр. Белә хәбәрләрдә һәмин шәһәрләрин сәнајеси, мәдәниjјәти, сакинләри һаггында мараглы фактлар көстәрилир, шәһәрин үмуми мәнзәрәси тәсвир олунур. Азәрбајчанда Совет һакимиjјәти гурулмасы вә Коммунист Партијасы јаранмасынын 40 иллији гаршысында «Коммунист», «Бакински рабочи» вә «Вышка» гәзетләри «Республикамызын шәһәрләри» башлығы алтында јазылар верирди. Бу јазыларда Кировабад, Нуха, Минкәчевир, Ағдам, Ләнкәран, Сумгајыт вә саир шәһәрләрдәки тәсәррүфат вә мәдәни тәрәгги тәсвир едилир, һәмин шәһәрләрин бу күнкү ишиндән вә адамларындан данышылырды. Бу јазыларда әһвалатлар, фактлар гәзетин башга мәгалә вә хәбәрләринә нисбәтән мүәjјән дәрәчәдә бәдии шәкилдә тәсвир едилмишдир. Бунлар мәһз очерквары хәбәрләрдир.

Очерквары хәбәрләрин һәчми бир гәдәр кениш ола биләр. Харичи өлкәләрә вә ја халг демократијасы өлкәләринә сәфәрләр һаггында белә бәдии тәсвирли хәбәрләрә раст кәлмәк олур.

Хәбәрвары корреспонденсијалары да бу група дахил етмәк олар. Чүнки белә јазыларда да редаксија әмәкдашы вә ја мүхбир јалныз факты билдирмәклә кифајәтләнмир. О, мүәjјән тәсвирләрә јол верир, һәм дә өз тәәссүратыны, тохунулан мәсәләјә мүнасибәтини билдирир. Белә јазыларда мүәjјән дәрәчәдә тәнгидә дә јол верилир, мәсәлә галдырылыр, гаршыда вәзифә гојулур.

Дахили мөвзуларда хүласә. Өлкәмизин, гардаш республикаларын, һабелә шәһәр вә кәндләримизин һәјаты чох зәнкин вә рәнкарәнкдир. Бә'зән гәзетин нөвбәти нөмрәси үчүн о гәдәр зәнкин вә рәнкарәнк хәбәрләр олур ки, бунларын һамысыны бир нөмрәдә сығышдырмаг олмур. Бунлардан ән мараглыларыны, ән вачибләрини сечиб галанларыны исә бир кәнара атмаг вә ја гәзетин кәлән нөмрәсинә сахламаг мүмкүн олмур. Чүнки һәмин хәбәрләр кечиксә, өз оперативлијини итирәр. Буна көрә дә белә һалларда гәзетләр дахили һадисәләрин гыса хүласәләрини һазырлајыб верирләр. 70—80 сәтирлик бир хүласәдә гәзет бир нечә вачиб јенилији өз охучуларына чатдырыр.

Бу чүр хүласәләрин верилмәсини һәфтәдә 2—3 дәфә чыхан гәзетләрдә, һабелә журналларда даһа чох тәтбиг етмәк олар.

Гәзетләр һәмчинин конкрет мәсәләләрә даир дахили хүласәләр верә биләрләр. Тутаг ки, Азәрбајчан нефт сәнајесиндә јени бир аваданлыг ихтира едилмишдир. Бу аваданлығын илк нүмунәләри һазырланмыш вә сынаг үчүн бир нечә мә'дәнә көндәрилмишдир. «Вышка», «Бакы» вә ја «Баку» гәзетләри бу сынагларын нәтичәләри һаггында өз охучуларына хәбәр вермәк истәјирләр. Бунун үчүн һәр сынаг јериндән ајрыча бир јазы вермәјә еһтијач јохдур. Редаксија сынаг кечирилән бүтүн мә'дәнләрлә әлагә сахлајыр вә ја һәмин мә'дәнләрдән кәлмиш хәбәрләри топлајыр, хүласә шәклинә салыб гәзетдә дәрч едир. Хәбәрин бу формасы әлверишли вә мүнасибдир. Белә олдугда хәбәр гәзетдә аз јер тутар, сынаг һаггында охучулара даһа кениш тәсәввүр верәр вә нәтичәдә бир нечә мәктубдан истифадә едилмиш олар.

Мүсаһибә. Хәбәрин бу формасына гәзет сәһифәләриндә, һабелә радиода даһа чох тәсадүф едилир. Гәзет вә журналларын, телеграф акентлији вә радионун әмәкдашлары, мүхбирләри охучулары марагландыран мүһүм мәсәләләр барәсиндә вәзифәли шәхсләрлә, истеһсалат габагчыллары, јүксәк мәһсул усталары, јениликчиләр, алимләр, елм вә мәдәниjјәт хадимләри, һабелә харичи өлкәләрдән, сосиализм өлкәләриндән кәлмиш көркәмли шәхсләрлә мүсаһибәләр тәшкил едирләр. Бу мүсаһибәләрдә охучулары марагландыран бир сыра суаллара чаваблар алыр, сонрадан бунлары гәзетдә дәрч едир вә радиода верирләр.

Һесабат. Бу нөв хәбәрләрдә бөјүк сијаси вә ичтимаи әһәмиjјәти олан тәдбирләр һаггында, мәсәлән, зәһмәткешләрин нүмајишләри, митингләри, јығынчаглары, мүшавирәләр, мүхтәлиф идман јарышлары вә с. һаггында кениш вә гыса мә'лумат верилир.

Өлкәмизин күндәлик һәјаты зәнкин вә рәнкарәнкдир. Ичтимаи вә јарадычы тәшкилатлар, тәсәррүфат органлары, мәдәни-маариф мүәссисәләри мүхтәлиф тәдбирләр һәјата кечирирләр. Бу тәдбирләрин чоху һаггында охучулара мә'-

[1] «Коммунист» гәзети, 11 јанвар 1963-чү ил.

лумат вермәк үчүн иттифаг, республика шәһәр вә рајон гәзетләри сәһифәләриндә мүнтәзәм олараг һесабатлар дәрч едилир. *Һесабат* хәбәрин нисбәтән рәсми маһијјәт дашыјан формаларындандыр. Охучу гәзет сәһифәләриндә мүхтәлиф мәсәләләрә даир вә мүхтәлиф тәрздә јазылмыш һесабатлара раст кәлир. Бу һесабатлар бә'зән олмуш бир јығынчағы гуру, рәсми шәкилдә әкс етририр. Бә'зән исә бу вә ја дикәр бир јығынчағы, мүшавирәни тәсвир едән мүхбир јалныз мүшаһидәчи, гејдчи кими һәрәкәт етмәјиб һадисәләрә өзүнүн, мүшавирәдә иштирак едәнләрин мүнасибәтини һисс етдирир, фикир ирәли сүрүр, үмумиләшдирмәләр верир. Буна көрә дә һесабатын өзүнүн дә бир нечә нөвү вардыр вә бунлардан һәрәсинин өз јазылышы, үслубу вә һәтта һәчминә көрә бир-бириндән мүәјјән дәрәчәдә фәрги вардыр. Гәзет һесабатынын башлыча нөвләри ашағыдакылардыр.

Гыса һесабат — бу вә ја дикәр бир мүшавирә, топланыш, јығынчаг һаггында ән гыса мә'лумат верир. Белә һесабат мүшавирә олдуғуну, кимин вә нә һагда мә'рузә етдијини, тәдбир вә ја гәрар гәбул едилдијини гысача олараг билдирмәклә кифајәтләнир.

Кениш һесабат. Кечирилмиш мүшавирә, конфранс вә ја јығынчаг мүзакирә етдији мәсәләјә көрә мүһүм әһәмијјәт кәсб едирсә, белә һалларда гәзетләр кениш һесабат дәрч едирләр. Кениш һесабатда мә'рузәнин, чыхышларын вә гәбул едилмиш гәрарын әсас мәзмуну шәрһ едилир. Белә мүшавирәдә, јығынчагда иштирак етмиш мүхбир вә ја редаксија әмәкдашы өз дәфтәрчәсиндәки гејдләрдән, стенографик һесабатдан, һабелә мә'рузә вә чыхышларын мәтнләриндән истифадә едир. Белә һесабатлар һәм үмуми сәрлөвһә алтында бир јазы кими, һәм дә ајры-ајры чыхышлар шәклиндә веритә биләр. Партија, комсомол гурултајлары, ССРИ Али Советинин вә республика Али Советинин сессијалары заманы әксәр һалларда гәзетләр бу чүр кениш һесабатлар дәрч едирләр.

Тәнгиди һесабат. Бә'зән јығынчаг вә ја мүшавирә лазыми сәвијјәдә кечмир, мә'рузә биртәрәфли, чыхышлар сәтһи олур, мәсәлә дәриндән, әтрафлы мүзакирә едилмир. Мүхбир вә ја редаксија ишчиси һисс едир ки, јығынчаға габагчадан јахшы һазырлыг көрүлмәмишдир. Белә һалларда һесабатын јазылышына мүхбир мүсбәт мүнасибәт бәсләјә билмәз. О, өз јазысында әсас нөгсанлары, онлары доғуран сәбәбләри көстәрмәли, мүгәссирләрин адларыны чәкмәли, тәнгид етмәлидир. Буна тәнгиди һесабат дејилир.

Тематик һесабат — тәсвир етдији мәсәләни әтрафлы шәрһ етмәсинә көрә бир нөв кениш һесабата бәнзәјир. Лакин бурада һаггында јазылмыш јығынчаг, мүшавирә вә ја конфрансын кедиши, мә'рузә вә чыхышлар, данышылан мәсәләләр хроноложи ардычыллыгла дејил, мүәјјән мөвзулар үзрә груплашдырылыб шәрһ едилир вә бир јердә верилир. Беләликлә, бир мүшавирәдә он нәфәр чыхыш едиб вә онлар башлыча олараг үч мәсәләдән данышмышларса, чыхышлар бу мәсәләләрә көрә ардычыллыгла груплашдырылыр. Белә һалларда һесабатын ахырында мүшавирәдә мүзакирә олунан мәсәлә һаггында, гәбул едилмиш гәрар вә ја гәтнамә һаггында јығчам шәкилдә данышылыр.

Бәдии тәсвирли, очерквары һесабат. Өлкәмизин, республикаларын һәјатында баш верән бир чох мүһүм, әламәтдар һадисәләр, ел бајрамлары, халг кәзинтиләри һаггында, күтләви нүмајишләр һаггында гәзетләрдә, радиода, сон заманларда телевизијада һесабатлар верилир. Бу һесабатлар һәчмләринә көрә кениш һесабат адлансалар да, јазылышларына, бәдии тәсвирләринә көрә чох фәргләнирләр. Белә һесабатлара мәһз бәдии тәсвирли вә ја очерквары һесабат дејилир. Мисал үчүн, Бөјүк Октјабр сосиалист ингилабынын илдөнүмү күнләриндә кечирилән үмумхалг нүмајишләрини тәсвир едән һесабатлары көтүрәк. Әлбәттә, белә һесабатларда рәсм-кечидин вә нүмајишин башландығыны, нүмајиш дәстәләринин һөкумәт трибунасы гаршысындан нечә кәлиб кечдикләрини, коллективләрин дүзүлүш сыраларыны, дејилән шүарлары садәчә садаламагла кифајәтләнмәк олмаз. Белә нүмајишләр һаггында һесабатлар мәһз бәдии шәкилдә, охунаглы јазылмалы, зәһмәткешләрин бөјүк руһ јүксәклијини, сијаси јеткинлик вә бирлијини, әмәк чошгунлуғуну, јарадычылыг, гуруҹулуг әзмини, партија вә һөкумәтимизә дәрин мәһәббәтини, халглар достлуғуну әкс етдирмәлидир. Белә нүмајишләр һаггында һесабаты охујаркән адам һәјәчанланмалы, зөвг алмалы, өзүнү нүмајишдә сых сыраларла аддымлајан адамларын арасында һисс етмәлидир.

Әлбәттә, бир гајда олараг, бу чүр һесабатларда да сөзчүлүјә, шаблона јол вермәк олмаз. Белә һесабатларда сөзләр, бәдии ифадәләр, тәсвирләр јерли-јериндә ишләдилмәли, бүтүн мәтнлә үзви сурәтдә бағланмалыдыр.

Сон илләр радио вә телевизијада да белә бәдии һесабатлара кениш јер верилир. Радио вә телевизија һесабатлары гәзет һесабатларындан фәргләнмәлидир. Бунлар даһа чанлы олмалы, нүмајиш дәстәләринин сәси, һәјәчаны, севинчи тамамилә чанлы шәкилдә әкс етдирилмәлидир.

Идман һесабаты. Мә'лум олдуғу кими өлкәмизин ајры-ајры шәһәр вә рајон мәркәзләриндә чохлу идман јарышлары, көрүшләр вә ојунлар кечирилир. Идман, бәдән тәрбијәси, шаһмат совет адамларынын мәишәтинә дахил олмушдур. Идманла һәр бир аиләдә марагланыр, ону севирләр. Буна көрә дә гәзетләрдә верилән идман хәбәрләрини, һабелә кечирилән идман јарышлары һаггындакы һесабатлары һамы марагла охујур вә изләјир. Чохлары идман јарышларынын јалныз нәтиҹәләри илә дејил, ојунун бүтүн кедиши илә марагланыр.

Буна көрә дә идман ојунлары һаггында гыса хәбәрлә јанашы, кениш һесабат да дәрч едилмәлидир.

Мәһкәмә һесабаты. Бу һесабат һәр шејдән әввәл тәрбијәви әһәмијјәтә малик олмалыдыр. Әввәлән, һәр бир мәһкәмә просесини гәзет сәһифәсинә чыхармаг олмаз. Гәзетләр мәһз кениш күтлә үчүн тәрбијәви әһәмијјәти олан, ичтимаи фикир вә тә'сир көстәрә билән мәһкәмә просесләри һаггында һесабат дәрч етмәлидирләр. Бу һесабатлар чинајәтин, чинајәткарын нә гәдәр чиркин, сосиализм чәмијјәтимизә јарашмајан һәрәкәтләр төрәтдијини инандырычылыгла шәрһ етмәли, һүгугшүнаслыг чәһәтдән савадлы, дүрүст, мараглы јазылмалыдыр.

Мәһкәмә һесабатлары елә јазылмалыдыр ки, о, мүһакимә олунанлары ифша етсин, онларын чиркин һәрәкәтләри һаггында һаглы олараг адамларда икраһ һисси ојатсын, башгаларына да тәрбијәви тә'сир көстәрсин вә һәр бир охучу мәһкәмә һесабатындан мүәјјән нәтичә чыхарсын.

Хәбәрин гәзет сәһифәләриндә дәрч едилмәси вә ја радиода, телевизијада верилмәсинин формалары чох кениш вә мүхтәлифдир. Чох заман гәзетин бүтүн бир сәһифәси башдан-баша мүхтәлиф хәбәрдән ибарәт олур. Бә'зән гәзетин белә сәһифәләриндә республика, вилајәт вә ја конкрет бир шәһәрдән, үмумијјәтлә, хәбәрләр дејил, бир мәсәләјә, бир мөвзуја даир хәбәрләр дәрч едилир. Белә сәһифәләрин үстүндә һәтта үмуми башлыг да олур. Фәрз едәк ки, «Бакински рабочи» гәзети республикамызын тикинтиләриндә бу күнләрдә көрүлән ишләрлә өз охучуларыны таныш етмәк истәјир. Гәзет «Республикамызын тикинтиләриндә» үмуми башлығы вә ја рубрикасы алтында бүтүн бир сәһифә верә биләр. Әлбәттә, белә сәһифәдә јалныз ејнинөвлү хәбәрләр вермәк дарыхдырычы олар. Буна көрә дә белә сәһифәләрдә хәбәрин мүхтәлиф нөвләриндән истифадә етмәк, һәм дә сәһифәни тикинти ишләринә даир тәзә, мараглы шәкилләр вә рәсмләрлә бәзәмәк лазымдыр.

Хәбәрин мәнбәләри. Хәбәри мүхтәлиф јолларла әлдә етмәк олар. Хәбәри редаксијанын јалныз штатда олан әмәкдашлары вә хүсуси мүхбирләринин гүввәси илә әлдә етмәк гејри-мүмкүндүр. Буна көрә дә редаксијанын кениш мүхбирләр шәбәкәси, фәаллары олмалыдыр. Редаксија вә ја онун хәбәрләр шө'бәси бу мүхбирләр вә фәалларла мүнтәзәм сурәтдә, һәр күн әлагә сахламалыдыр. Мүхбирләр хәбәри редаксијаја јалныз јазылы сурәтдә дејил, телефон, телеграф васитәси илә дә билдирә биләрләр. Мә'лумдур ки, өлкәмизин мүхтәлиф јерләриндә кечирилмиш мүһүм јығынчаглар, мүшавирәләр, топланышлар һаггында биз һәмин күн, бә'зән дә мүшавирә ачылдыгдан бир саат сонра Москва радиосундан хәбәр ешидирик. Беләликлә, хәбәрин биринчи мәнбәји һәјат, бу һәјатын чанлы иштиракчылары олан мүхбирләр, мүәллифләр, редаксијанын әтрафында олан партија, совет, комсомол, тәсәррүфат фәаллары, истеһсалат јениликчиләри, елми ишчиләр, мәдәни-маариф очагларынын ишчиләридир.

Бундан әлавә, гәзетин күндәлик нөмрәсиндә мараглы, тәзә хәбәрләр дәрч етмәк үчүн редаксијанын әлиндә бир сыра дикәр мәнбәләр дә вардыр. Бунлардан бир нечәсини көстәрәк.

Редаксијанын почту. Редаксијалара һәр күн рајонлардан, мүәссисә, тәшкилат вә идарәләрдән мүхтәлиф мөвзуларда мәктублар кәлир. Бу мәктубларын ичәрисиндә мәгалә вә тәнгиди јазыларла бәрабәр, јениликләр, кечирилән јығынчаглар, мүшавирәләр, елми кәшфләр, ихтиралар һаггында мараглы хәбәрләр дә олур. Редаксија вә онун мүвафиг шө'бәләри һәмин хәбәрләри өз әһәмијјәтинә көрә һазырлајыб гәзетин нөвбәти нөмрәләриндә истифадә етмәлидир.

Партија вә һөкумәтин гәрарлары. Партија вә һөкумәтимиз һәјатымызын мүһүм мәсәләләринә даир мүәјјән тәдбирләр көрүб гәрарлар гәбул едир. Әлбәттә, бу гәрарларда бүтүн ичтимаијјәтимиз үчүн әһәмијјәтли олан мәсәләләрә тохунулур. Редаксија бу гәрарлардан чыхарыш шәклиндә гәзет үчүн хәбәрләр һазырлаја биләр вә бунлар охучулар үчүн чох мараглы олар. Бундан әлавә, јерли партија вә совет тәшкилатларынын гәрар вә тәдбирләриндә дә бир чох мараглы мәсәләләрә тохунулур. Белә һалларда редаксија вә мүхбирләр јерләрлә әлагә сахламалы, мараглы хәбәрләр әлдә етмәлидирләр.

Мүшавирә вә јығынчаглар. Мә'лум олдуғу кими партија, комсомол вә һәмкарлар иттифаглары тәшкилатларынын гурултај вә конфрансларында, јарадычы тәшкилатларын мүшавирәләриндә, елми сессијалардакы мә'рузә вә һесабатларда чох заман кениш ичтимаијјәт үчүн мараглы олан фактлар, рәгәмләр, тәдбирләрдән данышылыр, үмумиләшдирмәләр верилир. Тутаг ки, Бакы Совети сессијаларындан бириндә шәһәрин јол тәсәррүфатыны даһа да јахшылашдырмаг һаггында мәсәлә мүзакирә олунмуш вә бу һагда мараглы мә'рузә едилмишдир. Әлбәттә, јол тәсәррүфатыны јахшылашдырмаг һаггында нәзәрдә тутулан тәдбир охучуларын әксәријјәти үчүн мараглыдыр. Белә һалларда редаксија вә ја мүхбир һәмин мә'рузәләрдән, һесабатлардан истифадә едәрәк гәзет үчүн хәбәрләр һазырлајыр.

Јерли мәтбуат. Шәһәр вә рајон гәзетләри, чохтиражлы гәзетләр јерли һәјатдан хәбәрләр дәрч едирләр. Онларын сәһифәләриндә кениш охучу күтләси үчүн даһа чох әһәмијјәтә малик хәбәрләр дә олур. Буна көрә дә республика, вилајәт вә ја шәһәр гәзетләринин редаксијалары, хүсусән редаксијанын ашағы мәтбуатла вә јерли хәбәрләрлә мәшғул олан әмәкдашлары бу гәзетләри мүнтәзәм сурәтдә изләмәли, мүһүм хәбәрләри көтүрүб «Ашағы мәтбуат сәһифәләриндә», «Чохтиражлы гәзетләрин сәһифәләриндә» вә саир рубрикалар алтында дәрч етмәк үчүн һазырламалыдыр-

лар. Әлбәттә, белә һалларда истифадә олунмуш гәзет мүтләг көстәрилмәлидир.

Телеграф акентликләри. СИТА, ХМА вә республикаларын телеграф акентликләри гәзет редаксијаларыны, һабелә радио вә телевизија идарәләрини бөјүк Вәтәнимизин һәјатына вә јерли һәјата даир мүхтәлиф хәбәрләрлә тәчһиз едирләр. Редаксијалар телеграф акентликләринин вердикләри хәбәрләрин бөјүк әксәријјәтиндән гәзет сәһифәләриндә истифадә едирләр. Бу хәбәрләр редаксијалар үчүн чох мүһүм мәнбәдир.

Көрүндүјү кими, гәзет вә ја радио үчүн хәбәрин мәнбәләри чох кениш вә мүхтәлифдир. Редаксијалар өз имканлары дахилиндә бу мәнбәләрин һамысындан истифадә етмәлидирләр. Редаксијанын әмәкдашлары, хүсуси мүхбирләри, репортјорлар, редаксијадан кәнар фәаллар күнүн ән вачиб мәсәләләринә даир, баш верән јениликләр һаггында гәзети мараглы хәбәрләрлә тә'мин етмәлидирләр.

Хәбәр үзәриндә иш. Гәзетин бүтүн јазылары кими, хәбәр үзәриндә дә ишләмәк журналистлик мәһарәти, әдәби вәрдиш вә габилијјәт, мәс'улијјәт тәләб едир. Бә'зән редаксијаларда гәзетин дикәр јазыларына, мәсәлән, баш мәгалә, корреспонденсија, очерк, фелјетон вә с. јазылара чох диггәт вә тәләбкарлыгла јанашылдығы, бунларын үзәриндә чидди сурәтдә ишләндији, дилинә, үслубуна, фактлара, һадисәләрә чидди диггәт верилдији һалда, хәбәрләрә сәтһи, башдансовду бир мүнасибәт бәсләнилир. Бу сәбәбләр үзүндән бә'зи гәзетләрдә дәрч едилән хәбәрләрин мәтниндә чохлу үслуб сәһвләри олур. Хәбәрин сәрлөвһәси, јери дүзкүн мүәјјәнләшдирилмир. Әлбәттә, бу, доғру дејилдир.

Редаксијаја күндәлик почт илә Азәр. ТА-дан, хүсуси мүхбирләрдән чохлу хәбәр дахил олур. Редаксијанын өз әмәкдашлары да һәр күн хәбәрләр јазырлар. Хәбәр үзәриндә иш — бүтүн бу хәбәрләрдән һансыларынын гәзетин мәһз нөвбәти нөмрәсиндә верилмәсини мүәјјәнләшдирмәкдән башланмалыдыр. Редаксија вә ја шө'бә мәһз нөвбәти нөмрәдә һансы хәбәрләрин вериләчәјини, онларын јерини, һәчмини мүәјјәнләшдирмәлидир. Бу вәзијјәт шө'бәјә вә јахуд әдәби ишчијә хәбәрләр үзәриндә даһа сәмәрәли, конкрет шәкилдә ишләмәјә имкан верир.

Бә'зән хәбәрләрин јазылышында шаблона, стандарта, тәкрара јол верилир. Гәзетин бир нөмрәсиндә дәрч едилмиш 5—10 хәбәрин һамысынын јазылыш формасы бир-биринә охшајыр.

Әлбәттә бу, һәмин хәбәрләри һазырламыш әдәби ишчинин, шө'бәнин гүсурудур. Бүтүн јазылары бир гәлибә салмаг олмаз.

Хәбәр үчүн *сәрлөвһә сечилмәси* дә чох мүһүмдүр. Хәбәрин сәрлөвһәси гыса, јығчам, чәлбедичи олмалыдыр.

Журналист, мүхбир бүтүн мәсәләләрдән ејни дәрәчәдә әтрафлы хәбәрдар олмаја биләр. Буна көрә дә мәтбуат сәһифәләриндә дәрч едилән башга јазылар кими, хәбәрин мүәјјән саһәјә вә ја ихтисаса аид олан чәһәтләрини јохламаг мәгсәди илә ону мүтәхәссисләрә охутдурмаг фајдалы олар.

Хәбәрин тәшкили вә планлашдырылмасы. Бә'зи редаксијаларда журналистләр арасында белә бир әһвали-руһијјә вардыр ки, хәбәр һәјатда баш верән күндәлик һадисәләри әкс етдирмәли олдуғундан ону габагчадан планлашдырмаға еһтијач јохдур. Бә'зиләри һәтта иддиа едирләр ки, бу мүмкүн дә дејилдир. Әлбәттә, белә фикир сәһвдир. Бу чүр һәрәкәт архајынчылыға, пассивлијә сәбәб олар вә нәтичәдә редаксијаны чыхылмаз вәзијјәтдә гојар. Буна көрә дә гәзетин дикәр јазылары кими хәбәрин дә габагчадан планлашдырылмасы мүһүм вә зәруридир.

Хәбәрин планлашдырылмасындан әввәл, бу ишин редаксијаларда тәшкили мәсәләсини ајдынлашдырмаг лазымдыр. Мә'лум олдуғу кими иттифаг, республика, вилајәт вә шәһәр гәзетләри редаксијаларында јерли вә јахуд дахили хәбәрләр шө'бәси вардыр. Буна бахмајараг редаксијаларда гәзет үчүн хәбәрләр һазырланмасында башлыча олараг ики гајда вардыр. Бир груп редаксијаларда истәр гәзетин өз хүсуси мүхбирләриндән, әмәкдашларындан, истәрсә дә идарә вә тәшкилатлардан, телеграф акентлијиндән, һабелә мүәллиф вә мүхбирләрдән дахил олан хәбәрләрин һамысы мәктублар шө'бәсиндә гејдә алындыгдан сонра хәбәрләр шө'бәсинә верилир. Тохунулан мөвзудан вә мәсәләләрдән асылы олмајараг бүтүн хәбәрләри хәбәрләр шө'бәси ишләјиб һазырлајыр, јохлајыр вә гәзетдә дәрч едилмәк үчүн катиблијә, редакторлуға тәгдим едир. Белә һалларда мүхбирләр тәрәфиндән билаваситә редаксијаларын дикәр шө'бәләринә көндәрилән хәбәрләр дә гејдә алыныб хәбәрләр шө'бәсинә верилир. Демәк, гәзетин бүтүн сәһифәләриндә кедән хәбәрләрин һамысы хәбәрләр шө'бәси тәрәфиндән һазырланыр.

Дикәр груп редаксијаларда исә јерли хәбәрләр шө'бәси башлыча олараг, мәдәни гуручулуг, мәнзил-мәишәт, шәһәр тәсәррүфаты, абадлыг, идман мәсәләләринә даир, һабелә республика, вилајәт вә ја шәһәрин һәјатында баш верән јениликләр һаггында хәбәрләр һазырлајыр. Галан мәсәләләрә даир хәбәрләри исә редаксијанын мүвафиг шө'бәләринин өзләри һазырлајыб тәгдим едирләр. Мисал үчүн, партија тәшкилатларынын һәјатына даир хәбәрләри партија шө'бәси, сәнаје-тикинти, нәглијјат мүәссисәләринин һәјатына даир јениликләри, дөвләт планларынын өдәнилмәси, ихтиралар, јени сәмәрәләшдиричи тәклифләр, рекордлар, јени мүәссисәләрин, сехләрин, дәзкаһларын ишә салынмасы һагда хәбәрләри билаваситә редаксијанын истеһсалат шө'бәси һазырлајыр.

Әлбәттә, бу гајдаларын һеч бирини дикәринә гаршы гој-

маг олмаз. Јерли һәјаты һәр бир кениш, рәнкарәнк вә оператив сурәтдә ишыгландырмалыдыр.

Мә'лум олдуғу кими, бир сыра шәһәр вә рајон гәзетләриндә, һабелә чохтиражлы гәзетләрдә хүсуси олараг хәбәрләр шө'бәси јохдур. Буна көрә дә һәмин редаксијаларда хәбәр бүтүн мөвчуд шө'бәләр, ја да катиблик тәрәфиндән һазырланыр.

Гәзет үчүн хәбәрин планлашдырылмасы чох мүһүмдүр. Әлбәттә, хәбәрләр шө'бәсинин планыны редаксијанын башга шө'бәләринин планлары кими дәгиг тәртиб етмәк олмур. Лакин хәбәрләр үчүн дә һәфтәлик вә ја ајлыг план тәртиб етмәк лазымдыр. Бу планда башлыча олараг һәмин дөвр әрзиндә вериләчәк хәбәрләрин тематикасы, мөвзулары, һазырланыб верилмәси мүддәти көстәрилмәлидир. Хәбәрләр планлашдырыларкән һәмин дөвр үчүн ән вачиб мәсәләләр вә мөвзу мүхтәлифлији нәзәрә алынмалыдыр.

Гәзетдә хәбәрләр дәрч едилмәсини планлашдыраркән мөвзу мүхтәлифлији, форма мүхтәлифлији илә јанашы, чоғрафи мүхтәлифлик дә нәзәрә алынмалыдыр.

Гәзетдә бүтүн башга јазылар кими, хәбәрин дә габагчадан мүәјјән едилмиш јери јохдур. Хәбәри өз әһәмијјәтинә вә зәрурилијинә көрә гәзетин бүтүн сәһифәләринә сәпәләмәк олар.

Бүтүн дејиләнләрә јекун вураркән гејд етмәк лазымдыр ки, хәбәр гәзетдә мүһүм јер тутур, гәзетин вачиб јазыларындандыр, гәзети даһа чох охунаглы едир, өлкәмиздә кедән бөјүк ишләр һаггында кениш охучу күтләсинә мә'лумат верир, зәһмәткешләрин коммунист тәрбијәсинә көмәк едир.